

Vaikeavammaisten näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta asumispalveluyksikössä

Niina Ketonen & Janica Torkkola

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vaikeavammaisten näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta asumispalveluyksikössä

Niina Ketonen & Janica Torkkola
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
05/2025

Niina Ketonen, Janica Torkkola

Vaikeavammaisten näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta asumispalveluyksikössä

Vuosi

2025

Sivumäärä

49

Tämä opinnäytetyö käsittelee vaikeavammaisten henkilöiden osallisuuden näkemyksiä ja kokemuksia asumispalveluyksikössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten asiakasosallisuus toteutui vaikeavammaisten asumispalveluyksikössä. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa ja tarjota konkreettisia kehittämissuhteita asiakasosallisuuden vahvistamiseksi. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Rinnekodit Oy:n yhden asumispalveluyksikön kanssa, jossa asuu 26 vaikeavammaista henkilöä. Työn tuloksia voidaan hyödyntää yksikön toiminnan kehittämisessä.

Tietoperusta rakentui osallisuuden, itsemääräämisoikeuden, vaikeavammaisuuden sekä asumispalveluiden teoreettisista lähtökohdista. Keskeisiä käsitteitä olivat osallisuus, itsemääräämisoikeus, lait ja sopimukset sekä asumispalvelut.

Opinnäytetyö pohjautui laadulliseen tutkimusmenetelmään, jossa aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastattelulla. Haastatteluihin osallistui neljä vaikeavammaista henkilöä, jotka asuvat asumispalveluyksikössä. Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä, mikä mahdollisti osallisuuden kokemusten ja kehittämistarpeiden syvällisen tarkastelun.

Opinnäytetyön keskeiset tulokset osoittivat, että vaikeavammaisten henkilöiden osallisuus toteutuu pääosin hyvin asumispalveluyksikössä. Haastateltavat kokivat saavansa vaikuttaa päivittäisiin valintoihin, kuten ruokailuun, vapaa-ajan toimintoihin ja arjen aikatauluihin. Itsemääräämisoikeus näyttäytyi merkityksellisenä osana arkea ja henkilökunnan toiminta koettiin pääsääntöisesti tukevana ja kuuntelevana.

Kehittämissuhteet korostavat henkilöstön pysyvyyden vahvistamista, viestinnän selkeyden ja saavutettavuuden parantamista sekä vuorovaikutus- ja kielitaidon kehittämistä. Näiden toimien avulla voidaan tukea asukkaiden osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan arkeensa. Tulokset tarjoavat hyödynnettävää tietoa asumispalveluiden ja sosiaalialan toiminnan kehittämiseen osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta.

Asiasanat: vaikeavammaiset, asiakasosallisuus, itsemääräämisoikeus, asumispalvelut, vammaistyö

Niina Ketonen, Janica Torkkola

Perspectives and experiences of individuals with severe disabilities regarding participation in a residential services unit

Year

2025

Pages

49

This bachelor's thesis was focused on examining the perspectives and experiences of individuals with severe disabilities regarding participation in a residential services unit. The purpose was to provide information on how client participation was implemented in the residential services unit. The objective was to identify and present concrete development suggestions to strengthen client participation. The thesis was carried out in cooperation with one of Rinnekodit residential services unit, where 26 persons with severe disabilities live. The results of the work can be used in developing the unit's operations.

The theoretical framework was based on the concepts of participation, self-determination, severe disability, and residential services. The key concepts included participation, self-determination, laws and agreements, and residential services.

The thesis was based on a qualitative research method in which the data was collected through semi-structured thematic interviews. Four residents with severe disabilities living in the residential services unit participated in the interviews. The data was analyzed using inductive content analysis, which enabled an in-depth examination of participation experiences and development needs.

The key findings of the thesis indicated that the participation of individuals with severe disabilities is generally well implemented in the residential service unit. The interviewees felt that they had the opportunity to influence daily choices such as meals, leisure activities, and daily schedules. Self-determination emerged as a significant aspect of everyday life, and the staff's approach was generally perceived as supportive and attentive.

The development proposals emphasised strengthening staff retention, improving the clarity and accessibility of communication, and enhancing interaction and language skills. These measures support residents' participation and their ability to influence their daily lives. The findings provided valuable insights into the development of residential services and social work from the perspective of promoting inclusion.

Keywords: severe disability, client participation, self-determination, residential care, work with disabilities

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Opinnäytetyön työelämäkumppani	9
3	Vammaisten osallisuus ja itsemääräämisoikeus asumisen tuen palveluissa	9
3.1	Vaikeavammaisuus	10
3.2	Lainsäädäntö ja muut sopimukset	10
3.3	Vammaisten ihmisten osallisuus	12
3.4	Vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus	14
3.5	Asumispalvelut.....	15
4	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	17
5	Opinnäytetyön toteutus	18
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys	19
5.2	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	19
5.3	Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä	20
5.4	Opinnäytetyön haastattelujen toteutus.....	21
5.5	Opinnäytetyön aineiston analysointi	23
6	Opinnäytetyön tulokset.....	26
6.1	Kokemuksia osallisuudesta arjessa	26
6.2	Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluyksikössä	29
6.3	Henkilökunnan tuki	30
6.4	Kehittämistoiveet	31
7	Johtopäätökset	33
7.1	Osallisuuden toteutuminen	33
7.2	Itsemääräämisoikeuden toteutuminen	34
7.3	Kehittämistoiveet osallisuuden vahvistamiseksi	35
8	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	37
9	Pohdinta	39
	Lähteet.....	42
	Kuviot	45
	Liitteet	46

1 Johdanto

Osallisuuden vahvistaminen ja yksilön itsemääräämisoikeuden tukeminen ovat keskeisiä tavoitteita nykypäivän sosiaalipalveluissa. Erityisesti vammaisten henkilöiden kohdalla osallisuus nousee ratkaisevaan rooliin heidän hyvinvointinsa ja elämänlaatunsa parantamisessa. Mahdollisuus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon sekä yhteisön toimintaan on keskeinen ihmisoikeuskysymys, joka edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja integroitumista yhteiskuntaan. (Kari, Laakso, Niskanen & Seppänen 2020, 125-127.) Osallisuuden tukeminen ei ainoastaan lisää yksilön vaikutusmahdollisuuksia, vaan vahvistaa myös hänen kokemuksistaan kuulluksi tulemisesta ja omasta arvokkuudestaan osana yhteisöä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vaikeavammaisten henkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta asumispalveluyksikössä. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa ja antaa konkreettisia kehittämissuhteita asiakasosallisuuden vahvistamiseksi asumisyksikössä. Tämä opinnäytetyö tarjosi työelämälähtöisen näkökulman, sillä se toteutettiin yhteistyössä Rinnekodit Oy:n kanssa.

Osallisuuden edistämisen tarvetta korostaa myös uudistunut vammaispalvelulaki (675/2023), jonka keskiössä ovat vammaisten henkilöiden oikeudet itsenäiseen elämään, osallisuuteen ja esteettömyyteen. Lainsäädännön tavoitteena on vahvistaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua täysimääräisesti yhteiskunnan toimintaan ja päätöksentekoon. Tämä asettaa palveluntarjoajille uusia vaatimuksia ja velvollisuuksia, mutta tarjoaa samalla mahdollisuuden kehittää toimintoja entistä asiakaslähtöisemmiksi.

Opinnäytetyö perustui laadulliseen tutkimusmenetelmään, joka mahdollisti tutkittavien yksilöllisten näkökulmien esiin tuomisen. Teemahaastatteluiden avulla kerätty aineisto toi arvokasta tietoa vaikeavammaisten henkilöiden omista kokemuksista ja näkemyksistä osallisuuden toteutumisesta heidän elinympäristössään. Teemahaastattelun avulla pyritään tuomaan esiin haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset, merkitykset ja heidän omat tulkintansa tilanteista (Hirsjärvi & Hurme 2014, 48). Opinnäytetyön keskeinen tutkimuskysymys kuului: Miten asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat vaikeavammaisten asumisyksikössä?

Työ on ajankohtainen ja tarpeellinen, sillä yhteiskunnalliset odotukset palveluiden yksilöllistämisestä ja osallisuuden vahvistamisesta lisääntyvät jatkuvasti. Lisäksi Suomen ratifioima YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD) velvoittaa varmistamaan, että vammaisten henkilöiden oikeudet osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen toteutuvat käytännössä. Tämä opinnäytetyö pyrki tarjoamaan hyödyllistä tietoa ja työkaluja asumispalveluyksiköiden kehittämiseen sekä lisäämään ymmärrystä siitä, miten osallisuus voisi parhaiten tukea

yksilöiden hyvinvointia. Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty ChatGPT:tä tekstin kieliasun muokkaamiseen ja tekstin sujuvoittamiseen.

2 Opinnäytetyön työelämäkumppani

Opinnäytetyömme työelämäkumppani on yksi Rinnekodit Oy:n asumispalveluyksiköistä, joka on osa Rinnekodit Oy:n tarjoamia valtakunnallisia palveluita. Rinnekodit on erikoistunut viiteen asiakasryhmäkohtaisesti jaettuun palvelualueeseen, jotka keskittyvät vastaamaan erityyppisten asiakkaiden tarpeisiin. Yhteistyössämme mukana ollut asumispalveluyksikkö palvelee henkilöitä, joilla on erilaisia toimintakykyä heikentäviä vammoja ja sairauksia. Sen tehtävänä on tarjota asiakkailleen kokonaisvaltaista tukea ja mahdollistaa heidän itsenäisen, omannäköinen elämänsä. (Rinnekodit 2024.)

Asumispalveluyksikön toiminnan keskiössä on asiakaslähtöisyys, mikä tarkoittaa asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja heidän voimavarojensa tukemista. Asumispalveluyksikön palvelut pohjautuvat asiakaslähtöisesti laadittuihin palvelu- ja kuntoutussuunnitelmiin, jotka edistävät asiakkaiden osallisuutta, toimintakykyä ja itsemääräämisoikeutta. Rinnekodien arvot - ihmisarvo, lähimmäisenrakkaus ja vastuullisuus - ovat läsnä kaikessa asumispalveluyksikön toiminnassa, ja ne näkyvät arjen työssä asiakaslähtöisinä ratkaisuinä ja eettisesti kestäväinä palvelutuotantona. (Rinnekodit 2024.)

3 Vammaisten osallisuus ja itsemääräämisoikeus asumisen tuen palveluissa

Vammaisten henkilöiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus ovat keskeisiä perusoikeuksia, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä monilla eri osa-alueilla, kuten asumisessa, palveluissa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa (THL 2024b). Osallisuus tarkoittaa yksilön mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäristöönsä sekä osallistua yhteisön toimintaan (Raatikainen, Rahikka, Saarnio & Vepsä 2019, 138). Itsemääräämisoikeus perustuu perustuslakiin (731/1999) ja tarkoittaa yksilön oikeutta päättää itseään koskevista asioista. Julkisen vallan on turvattava henkilöiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus (perustuslaki 731/1999 22 §). Vammaisten ihmisten osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistäminen on tärkeää, jotta he voivat elää itsenäistä ja omannäköistä elämää (YK:n vammaissopimus artikla 19). Osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää riittäviä tukipalveluja, esteettömyyttä ja toimivia lainsäädännöllisiä rakenteita (Valvira 2025).

Asumisen tuen palveluissa osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen vaikuttaa suoraan vammaisten henkilöiden hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Palveluiden tavoitteena on tukea itsenäistä elämää ja mahdollistaa jokaiselle yksilölliset valinnat arjessa. Näiden

periaatteiden toteutuminen edellyttää toimivaa palvelujärjestelmää, jossa huomioidaan vammaisten henkilöiden tarpeet ja oikeudet yhdenvertaisesti. (Invalidiliitto 2025.)

3.1 Vaikeavammaisuus

Vaikeavammaiseksi määritellään henkilö, joka pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi ei suoriudu päivittäisistä toiminnoistaan ilman toisen henkilön apua. Tämä avuntarve voi liittyä esimerkiksi arjen askareisiin, työskentelyyn, opiskeluun, harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Avuntarve ei kuitenkaan saa johtua pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista tai toimintarajoitteista. Jos avuntarve voidaan korvata apuvälineillä, ei henkilöä yleensä pidetä henkilökohtaisen avun suhteen vaikeavammaisena. (THL 2024a.)

CP-vamma (cerebral palsy) on neurologinen häiriö, joka johtuu aivojen liike-, tasapaino- ja asentoalueiden vaurioista. Vaurio syntyy yleensä sikiöaikana, synnytyksen yhteydessä tai varhaislapsuudessa. CP-vamman ilmenemismuodot ja vakavuusaste vaihtelevat, ja oireet voivat sisältää muun muassa lihasjänteyden poikkeavuuksia, motorisen kontrollin vaikeuksia, tasapainohäiriöitä sekä puheen tuottamiseen liittyviä haasteita. (CP-liitto 2020.)

CP-vamma ei ole etenevä, mutta se voi aiheuttaa elinikäisiä toiminnallisia rajoitteita. Oikea-aikainen kuntoutus, kuten fysioterapia, toimintaterapia ja puheterapia, voi lievittää oireita ja parantaa toimintakykyä. Myös apuvälineet, kuten kävelytelineet ja pyörätuolit, tukevat itsestä elämää. CP-vammaan voi liittyä myös liitännäissairauksia, kuten epilepsia, näkö- ja kuulovammoja sekä aistiyli- tai aliherkkyttä. Jokaisen CP-vammaisen henkilön tilanne on yksilöllinen, ja tukipalvelut sekä kuntoutus suunnitellaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (CP-liitto 2020.)

3.2 Lainsäädäntö ja muut sopimukset

Perustuslaki (731/1999) muodostaa oikeudellisen perustan kaikelle lainsäädännölle Suomessa. Se turvaa jokaisen yksilön yhdenvertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden. Perustuslain (731/1999) 6 § säättää, että ketään ei saa asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan esimerkiksi terveydentilan vuoksi. Lisäksi perustuslain (731/1999) 19 § korostaa julkisen vallan velvollisuutta edistää väestön hyvinvointia ja turvata riittävät sosiaalipalvelut kaikille. Näin perustuslaki muodostaa lähtökohdan myös vammaispalvelujen suunnittelulle ja toteutukselle. Suomen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan tulee turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) on keskeinen lainsäädäntö, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää kaikilla elämänalueilla. Laki velvoittaa sekä julkisia että yksityisiä toimijoita varmistamaan tasapuolisen kohtelun riippumatta esimerkiksi iästä,

sukupuolesta, vammaisuudesta tai etnisestä taustasta. Vammaisten henkilöiden osalta laki korostaa kohtuullisten mukautusten merkitystä, mikä tarkoittaa tarpeellisten ja asianmukaisten muutosten tekemistä esimerkiksi palveluissa, työpaikoilla ja koulutuksessa, jotta yhdenvertaisuus toteutuu. Lisäksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän terveydentilan ja vammaisuuden perusteella ja edellyttää julkisissa palveluissa vammaisten henkilöiden tarpeiden huomioimista. Arvioinnin perusteella toteutetaan toimenpiteitä, joiden avulla palvelut mukautetaan paremmin vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Laki kattaa laajasti elämän eri osa-alueita, kuten asioinnin, koulutuksen ja työllistymisen, ja sillä pyritään varmistamaan vammaisten henkilöiden täysimääräinen osallisuus yhteiskunnassa. (Kari ym. 2020, 119.)

Vammaispalveluiden lainsäädäntö luo perustan vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa näiden palvelujen kehittämistä sekä niiden lainsäädännöllisistä ja toimeentuloon liittyvistä puitteista. (STM 2025.)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on yleislaki, jonka tarkoituksena on edistää osallisuutta, vähentää eriarvoisuutta sekä turvata yhdenvertaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) kattaa kaikki sosiaalihuollon palvelut, mukaan lukien vammaispalvelut, ja luo puitteet palveluiden järjestämiselle hyvinvointialueille. Lain keskeisenä tavoitteena on varmistaa, että palvelut vastaavat asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin, ja se toimii pohjana erityislakien, kuten vammaispalvelulain, soveltamiselle.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) korostaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja oikeutta osallistua häntä koskevien palvelujen suunnitteluun. Lain tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta, asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin. Asiakkaalla on oikeus saada tarpeitaan vastaavia, laadukkaita palveluja sekä riittävästi tietoa päätöksenteon tueksi. Lisäksi laki velvoittaa sosiaalihuollon työntekijöitä kunnioittamaan asiakkaan ihmisarvoa ja tietosuoja, tarjoten samalla mahdollisuuden tehdä muistutuksia tai valituksia palvelujen laadusta.

Vammaispalvelulaki (675/2023) on erityislaki, jonka tavoitteena on lisätä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja vähentää vamman tai sairauden aiheuttamia haittoja. Lain perusteella turvataan palvelut, jotka eivät kuulu sosiaalihuoltolain yleisten palveluiden piiriin. Vammaispalvelulaki (675/2023) määrittää muun muassa henkilökohtaisen avun, kuljetuspalvelut ja yksilöllisen asumisen tuen vammaisten tarpeiden mukaisesti. Uusi vammaispalvelulaki (675/2023) on astunut voimaan 1.1.2025 ja siihen liittyy kolmen vuoden siirtymäaika, jonka aikana palveluiden järjestämisessä otetaan käyttöön tarkennetut soveltamisohjeet. Lisäksi uusi laki sisältää säännökset vammaisille henkilöille tarjottavista sosiaalihuollon erityispalveluista, kun taas kehitysvammalakiin (519/1977) jäävät ainoastaan itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen ja perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät säännökset. Näin laki varmistaa,

että vammaisten henkilöiden tarpeet huomioidaan entistä paremmin heidän elämänlaatussa ja osallisuutensa edistämiseksi. (STM 2025.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD), niin sanottu YK:n vammaissopimus, on keskeinen kansainvälinen sopimus, joka asettaa standardit vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamiselle. Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 2016, ja siitä tuli osa Suomen kansallista lainsäädäntöä. Se velvoittaa julkista valtaa edistämään vammaisten yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Yleissopimuksen periaatteisiin kuuluu syrjimättömyys, esteettömyys sekä mahdollisuuksien tasa-arvo. Sopimus painottaa myös osallisuutta kaikilla elämäalueilla ja varmistaa, että vammaisilla henkilöillä on samat oikeudet ja vapaudet kuin kaikilla muillakin yhteiskunnan jäsenillä. (Vernerin 2024.)

3.3 Vammaisten ihmisten osallisuus

Osallisuus voidaan ymmärtää kokemuksena, jossa yksilö tuntee kuuluvansa yhteisöön ja yhteiskuntaan. Tämä kokemus voi syntyä esimerkiksi työn, harrastustoiminnan, järjestöjen kautta tapahtuvan osallistumisen tai muiden vaikuttamisen muotojen kautta. Osallisuus heijastaa yksilön aktiivista sitoutumista, joka perustuu haluun vaikuttaa asioihin ja ottaa vastuuta omista valinnoistaan. (Raatikainen ym. 2019, 139.) Osallisuus syntyy vuorovaikutuksessa yksilön ja yhteisön välillä, ja sen ytimessä ovat kolme keskeistä ulottuvuutta: *having* (aineelliset resurssit), *acting* (toimijuus omassa elämässä) ja *belonging* (sosiaaliset suhteet ja yhteenkuuluvuus) (Raivio & Karjalainen 2013, 16). Näiden ulottuvuuksien tasapainoinen toteutuminen muodostaa perustan yksilön hyvinvoinnille ja yhteiskunnalliselle osallistumiselle.

Erik Allardt (1976) kehittämä osallisuusmalli "having, loving, being" tuo syvyyttä osallisuuden käsitteen ymmärtämiseen. Malli korostaa, että osallisuus ei ole vain yksilön kokemus, vaan se kytkeytyy kiinteästi ympäröiviin rakenteisiin ja yhteisöihin. *Having*-ulottuvuus käsittelee yksilön perustarpeita, kuten toimeentuloa, esteetöntä ympäristöä ja toimivia palveluita. *Loving*-ulottuvuus puolestaan keskittyy sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöllisyyteen, jotka ovat elintärkeitä yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamisessa. *Being*-ulottuvuus korostaa yksilön oikeutta toimijuuteen ja itsemääräämiseen, mikä tarkoittaa mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämänsä ja ympäristöönsä. (Raivio ym. 2013, 16.) Käytännössä osallisuus voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että asumisyksikössä asuva henkilö saa päättää itse päivittäisistä asioistaan, kuten aterioiden valinnasta, osallistumisestaan yhteisöllisiin toimintoihin tai huoneensa sisustuksesta. Lisäksi henkilöstö voi tukea osallisuutta tarjoamalla mahdollisuuden osallistua yksikön yhteisiin päätöksentekoprosesseihin, kuten viikko-ohjelman suunnitteluun. Tämä ei pelkää vahvasta asukkaiden toimijuutta, vaan myös edistää yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Rinnekotien omavalvontaohjelmassa todetaan: "Osallisuus merkitsee vaikuttamista ja osallistumista. Ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta, kun hän

tulee kuulluksi itsenään ja voi vaikuttaa elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin" (Rinnekodit 2024).

Vammaisten henkilöiden osallisuus on olennainen osa yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien toteutumista. Osallisuus tarkoittaa yksilön mahdollisuutta osallistua yhteisöön, vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja kokea elämänsä merkitykselliseksi (THL 2024b). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2024b) painottaa, että osallisuus edellyttää vammaisten henkilöiden mielipiteiden kuulluksi tulemista sekä palveluiden ja asiakastapaamisten esteettömyyttä. Kommunikaatioapuvälineet ja päätöksenteon tuki ovat keskeisiä elementtejä, jotka auttavat varmistamaan osallisuuden toteutumisen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti (THL 2024b).

Osallisuuden toteutuminen voi kuitenkin kohdata esteitä, kuten fyysisiä, sosiaalisia ja asenteellisia rajoitteita, jotka tulee tunnistaa ja poistaa (YK:n vammaissopimus, artikkelit 3 ja 4). Esteettömyys, toimivat apuvälineet ja riittävä kommunikaatiotuki ovat ratkaisevia osallisuuden mahdollistamisessa (THL 2024b). Näiden edellytysten varmistaminen antaa vammaisille henkilöille mahdollisuuden vaikuttaa elämäänsä ja osallistua yhteisön toimintaan. Tämä on erityisen tärkeää asumisyksiköissä, joissa yksilön mielipiteet ja tarpeet tulee huomioida esimerkiksi viikko-ohjelmien suunnittelussa ja yhteisöllisten aktiviteettien järjestämisessä (Rinnekodit 2024). Osallisuuden edistämässä on olennaista, että asiakkaat voivat vaikuttaa sekä yksilöllisiin että yhteisöllisiin päätöksiin. Tämä edellyttää vuorovaikutuksen avoimuutta ja henkilöstön tukea, jotka ovat keskeisiä osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden vahvistamisessa. Rinnekotien omavalvontasuunnitelma korostaa, että osallisuus merkitsee vaikuttamista ja osallistumista, ja että ihminen kokee itsensä merkitykselliseksi osaksi kokonaisuutta silloin, kun hän tulee kuulluksi ja voi vaikuttaa elämänsä kulkuun. (Rinnekodit 2024.)

YK:n vammaissopimuksen 19 artikla korostaa, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaiset oikeudet elää yhteisössä muiden kanssa. Heillä on oikeus valita asuinpaikkansa, se, kenen kanssa he asuvat, ja hyödyntää tarvitsemiaan palveluja. YK:n vammaissopimuksen artiklan 19 mukaan sopimusosapuolet ovat velvollisia varmistamaan, että vammaisten henkilöiden saatavilla on monipuolisia tukipalveluja, kuten henkilökohtaista apua, joka edistää itsenäistä elämää ja osallisuutta yhteisössä. Lisäksi yhteiskunnan yleiset palvelut ja järjestelyt on tehtävä esteettömiksi ja vammaisten tarpeisiin soveltuviksi. Näillä toimilla pyritään estämään vammaisten henkilöiden eristäminen tai syrjäyttäminen yhteisöstä.

Osallisuuden vahvistaminen ei ole vain yksilön hyvinvoinnin kysymys, vaan myös yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edellytys (YK:n vammaissopimus, artikla 3). Tämä oikeus konkretisoituu, kun vammaisille henkilöille annetaan mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ja käyttää palveluja, jotka tukevat heidän yksilöllisiä tarpeitaan ja itsemääräämisoikeuttaan. Näin he voivat elää itsenäistä ja omannäköistä elämää, mikä vahvistaa heidän kokemustaan merkityksellisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta.

3.4 Vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus

Perustuslaki (731/1999) säätelee itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa yksilön oikeutta päättää itseään koskevista asioista ja tehdä omia valintojaan ilman ulkopuolista pakottamista tai ohjailua. Tämä perusoikeus perustuu ajatukseen jokaisen ihmisen autonomiasta, ihmisarvosta ja yhdenvertaisuudesta. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on keskeinen osa ihmisoikeuksia ja demokraattista yhteiskuntaa.

Itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus henkilökohtaiseen vapauteen. Ihmisellä on vapaus päättää omasta elämästään, kuten asumisestaan, koulutuksestaan, työskentelystään ja muista arkea koskevista asioista. Itsemääräämisoikeus suojaa ihmistä pakkotoimilta, kuten toisen tekemiltä päätöksiltä, jotka loukkaavat hänen oikeuksiaan. Itsemääräämisoikeus sisältää myös vastuun omista valinnoista ja niiden seurauksista. (YK:n vammaissopimus.)

Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta yhdenvertaisuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä mahdollisuutta tehdä itseään koskevia päätöksiä. Itsemääräämisoikeuden toteutumista voivat haastaa erilaiset toimintarajoitteet, kuten hahmottamishäiriöt, puheen tuottamisen vaikeudet ja kognitiiviset haasteet, jolloin avustavien henkilöiden on huomioitava yksilölliset tarpeet ja kommunikaatiokeinot. Palvelujen järjestämisessä vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet ja kohtuulliset mukautukset ovat keskeisiä. Mukautukset edistävät yhdenvertaisuutta, oikeuksien toteutumista ja osallisuutta, mahdollistaen itsemääräämisoikeuden käytön jokaiselle. (Valvira 2025; Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.)

Vammaisen henkilö voi tehdä valintoja, joita ulkopuolinen saattaa pitää huonoina, mutta häntä ei tule suojella epäedullisilta päätöksiltä. Sen sijaan hänen kanssaan tulisi keskustella valinnoista, auttaa arvioimaan niiden vaikutuksia ja varmistaa, että hän ymmärtää asian. Palvelujen toteutuksessa on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta, erityisesti asumisen tuen yhteydessä. Vammaisella henkilöllä tulee olla käytettävissään tarvittavat apuvälineet ja kommunikaatiomenetelmät, ja avustavien työntekijöiden on hallittava niiden käyttö varmistaakseen asiakkaan itseilmaisun ja itsenäisen toimintakyvyn. (Valvira 2025.)

Vammaisten henkilöiden kohdalla itsemääräämisoikeuden toteutuminen voi vaatia erityistä tukea, kuten kommunikaatiovälineitä, apuvälineitä ja avustajien osaamista. YK:n vammaissopimus artikla 19 korostaa, että vammaisilla henkilöillä on oikeus tehdä päätöksiä omasta elämästään ja osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Nykyään itsemääräämisoikeus muodostaa vammaispalvelujen keskeisen periaatteen, jota ohjaa useat lait. Palvelut järjestetään yksilöllisesti siten, että ne mahdollistavat vammaisten henkilöiden osallisuuden ja itsenäisen päätöksenteon heidän omien tarpeidensa mukaisesti. Yhdenvertaisuuslain (1325/2024) 15§:n mukaan kohtuullisten mukautusten, kuten

apuvälineiden ja kommunikointimenetelmien, tarjoaminen on keskeisessä roolissa itsemääräämisoikeuden tukemisessa.

Itsemääräämisoikeus on jokaisen perusoikeus, joka antaa yksilölle mahdollisuuden päättää omasta elämästään ja itseään koskevista asioista. Se perustuu yhdenvertaisuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Itsemääräämisoikeuteen liittyvät läheisesti oikeus yksityisyyteen ja yksityiselämän suojaan. Sosiaalihuollon palveluissa henkilöstön vastuulla on kunnioittaa ja vahvistaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä tukea hänen osallistumistaan palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen. Asiakkaan tulee voida esittää toiveita esimerkiksi siitä, kuka häntä avustaa sukupuolisensitiivisissä tilanteissa. (Rinnekodit 2024.)

Rinnekodeilla on itsemääräämisoikeustyöryhmä ja sen alla toimiva asiantuntijatiimi, johon kuuluu eri työalojen asiantuntijoita. Rinnekodeilla on organisaatiokohtaiset ohjeet itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen ja siihen liittyvään kirjaamiseen. Työryhmä on henkilöstön tukena itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen liittyvissä asioissa ja vastaa koulutuksen suunnittelusta ja sen järjestämisestä. Jokaisessa yksikössä on nimetty vähintään yksi itsemääräämisoikeus yhteyshenkilö. (Rinnekodit 2024.)

Asumispalveluyksikössä asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumista tuetaan monin tavoin. Asiakas osallistuu palvelusuunnitelman sekä palvelu- ja kuntoutussuunnitelman laatimiseen. Näitä suunnitelmia laadittaessa noudatetaan lakia asiakkaan asemasta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaana. Asiakkailla on oikeus päättää omista asioistaan laillisten reunaehtojen, kuten taloudellisen tilanteen ja asumisyksikön sääntöjen, puitteissa. Esimerkiksi turvallisuuden liittyvistä käytännöistä, kuten turvavöiden käytöstä pyörätuolissa, sovitaan yksilöllisesti ja kirjataan palvelu- ja kuntoutussuunnitelmaan. Asiakkailla on oma vuokrahuoneisto taloyhtiössä, ja heillä on vuokralaisen oikeudet ja velvollisuudet. Heidän yksityisyyttään sekä vapautaan tehdä omia arjen valintoja tuetaan. Asiakkaat voivat osallistua päivittäisiin toimintoihin toimintakykynsä mukaan, ja henkilöstö tukee ja ohjaa tarpeen mukaisesti. Henkilöstö pyrkii varmistamaan asiakkaiden turvallisen ja hyvän arjen ja voi tarvittaessa olla yhteydessä itsemääräämisoikeustyöryhmään. (Rinnekodit 2024.)

3.5 Asumispalvelut

Asumispalvelut voidaan toteuttaa joko sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai vammaispalvelulain (675/2023) mukaisesti. Mikäli sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarjoamat palvelut eivät riitä vastaamaan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin, palvelut järjestetään vammaispalvelulain (675/2023) perusteella. Hyvinvointialue päättää, mitä lakia sovelletaan ja miten asuminen käytännössä toteutetaan. Päätöksenteossa on otettava huomioon vammaisen henkilön mielipide, toiveet ja asiakkaan etu. Asumisen tuki kuuluu hyvinvointialueen erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin, mikä tarkoittaa, että vammaisella henkilöllä on subjektiivinen

oikeus tukeen, jos vammaispalvelulain (675/2023) edellytykset täyttyvät. Tällöin palvelu on järjestettävä riippumatta määrärahoista. (THL 2024c.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) nojalla järjestettävät asumismuodot kattavat monipuolisesti erilaisia asumistarpeita. Tilapäinen asuminen vastaa lyhytaikaiseen ja kiireelliseen asumistarpeeseen, tarjoten väliaikaisen ratkaisun akuuteissa tilanteissa. Tuettu asuminen puolestaan edistää asukkaan itsenäistä asumista sosiaaliohjauksen tarjoaman tuen ja ohjauksen avulla. Yhteisöllinen asuminen mahdollistaa esteettömän ja tarpeisiin sovitettun asumisen erityisyksikössä, jossa asukas saa tukea alentuneen toimintakyvyn sekä kasvaneen hoidon ja huolenpidon tarpeen vuoksi. Näiden asumismuotojen tavoitteena on vastata asukkaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja edistää heidän hyvinvointiaan. Ympäri vuorokautinen palveluasuminen tarjoaa esteettömässä ja turvallisessa yksikössä yksilöllistä, vuorokaudenajasta riippumatonta hoitoa ja huolenpitoa henkilöille, jotka tarvitsevat jatkuvaa tai vaativaa ammatillista hoitoa. Palveluun sisältyvät myös toimintakykyä tukeva toiminta, ateriat, vaatehuolto, siivous, sosiaalinen osallisuus sekä terveydenhuollon palvelut, ja sitä voidaan järjestää pitkä- tai lyhytaikaisesti asukkaan tarpeiden mukaisesti. (THL 2024c.)

Vammaispalvelulain (675/2023) perusteella vammaisilla henkilöillä on oikeus asumisen tukeen, mikäli he tarvitsevat apua päivittäisten toimien suorittamiseen. Tukea voivat saada sekä jatkuvasti että satunnaisesti apua tarvitsevat henkilöt. Päivittäiset toimet kattavat säännöllisesti toistuvat arjen askareet. Asumisen tuki voidaan järjestää joustavasti eri asumismuotoja hyödyntäen, kuten yksityisasuntoihin, yhteisasuntoihin, normaalin asuntokannan seassa sijaitseviin asuntoryhmiin tai ryhmämuotoisiin asumisratkaisuihin. Keskeistä on, että tuki vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiä tarpeita ja edistää yhdenvertaisuutta. Lähtökohtaisesti asumisratkaisujen tulee sijaita normaalissa asuntokannassa, jotta vältetään erityisryhmien eriytyminen. Ryhmämuotoisessa asumisessa on lisäksi varmistettava, että asukkaan käytössä oleva tila täyttää tavanomaisen asunnon kriteerit, korostaen sekä yksityisyyttä että yhdenvertaista asumista. (THL 2024c.)

Vammaispalvelulain (675/2023) mukaan asumisen tuen on tuettava asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Asumisen tuessa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta määritellä oma päivärytminsä, mikä edellyttää palveluiden joustavuutta ja henkilöstön mitoituksen mukauttamista asukkaiden tarpeisiin työlaissäädäntö huomioiden. Tämä periaate koskee sekä ryhmämuotoista asumista että yksityiskotiin tuotavia palveluita. Lisäksi asumisen tukiratkaisuissa on huomioitava vammaisen henkilön oikeus osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen sekä yksityisyyden kunnioittaminen, jotka ovat sosiaalihuollon keskeisiä arvoja. Näiden elementtien toteutuminen varmistaa palvelujen laadun ja asiakkaan hyvinvoinnin. (THL 2024c.)

Rinnekodit Oy:n ympärivuorokautinen palveluasuminen on kokonaisvaltaista hoitoa ja tukea tarjoava palvelu, joka edistää asukkaan toimintakykyä ja kuntoutumista. Palvelu sisältää asiakkaiden päivien strukturoimista mielekkäällä toiminnalla ja osallisuuden vahvistamista, mikä on keskeistä kuntoutumisprosessissa. Se on suunnattu asiakkaille, joiden avun ja tuen tarve on jatkuvaa, monimuotoista ja usein ennakkoimatonta. Palveluun kuuluu konkreettinen apu ja ohjaus esimerkiksi terveydestä ja lääkityksestä huolehtimisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokailussa sekä arjen askareissa, kuten siivouksessa ja vaatehuollossa. Tarpeet vaihtelevat kuntoutuksesta toimintakyvyn ylläpitoon. (Rinnekodit 2025.)

4 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Tebbo Tepon (2024) toiminnallinen opinnäytetyö "Asiakkaiden osallisuus vammaistyössä" keskittyy osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistämiseen vammaistyössä. Työn tavoitteena oli luoda menetelmäopas, joka tukee vammaistyön ammattilaisia heidän päivittäisessä työssään ja edistää asiakkaiden aktiivista osallistumista omaan elämäänsä. Työ toteutettiin yhteistyössä erään Satakuntalaisen vammaispalvelun yksikön kanssa. Opinnäytetyön aineisto kerättiin learning cafe -menetelmällä, jossa yksikön työntekijät keskustelivat osallisuuden toteutumisesta, esteistä ja kehittämismahdollisuuksista. Menetelmäoppaan sisältö pohjautuu näihin keskusteluihin ja esille nousseisiin tarpeisiin.

Oppaassa käsitellään muun muassa kommunikaatiomenetelmiä, asiakkaan toimijuuden tukemista arjessa sekä henkilökunnan roolia osallisuuden mahdollistajana. Tulokset korostavat, että asiakkaan osallisuuden edistäminen vaatii henkilökunnalta paitsi ammatillista osaamista myös motivoitunutta ja osallistavaa työotetta. (Teppo 2024.)

Teppo (2024) mukaan asiakkaiden vaihtoehtojen lisääminen, heidän mielipiteidensä huomioiminen ja osallistumismahdollisuuksien luominen ovat keskeisiä keinoja vahvistaa osallisuutta. Lisäksi oppaassa painotetaan koulutuksen merkitystä osallisuuden tukemisen menetelmien kehittämisessä.

Tämä opinnäytetyö osoittaa, että osallisuuden toteutuminen vaatii jatkuvaa vuoropuhelua asiakkaiden ja henkilökunnan välillä sekä työyhteisön sitoutumista yhteisiin toimintatapoihin. Tepon työ täydentää käytännönläheisesti osallisuuskeskustelua tarjoamalla konkreettisia menetelmiä, joita voidaan hyödyntää laajasti vammaistyön kentällä.

Alasaaren, Järvisen ja Levosen (2011) opinnäytetyö "Vammaisen yhteiskunnassa" tarkasteli vammaisten henkilöiden kokemuksia yhteisöllisyydestä, tasa-arvosta ja itsemääräämisoikeudesta. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluilla Porin Validia-palveluissa, ja siihen osallistui 21 yksikön asukasta. Työn tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka voi parantaa vammaisten henkilöiden elämänlaatua.

Tutkimustulokset osoittivat, että vammaiset henkilöt kokevat yhteisöllisyyden yhteiskunnassa usein yhtäläisenä mahdollisuutena osallistua toimintaan kuin terveet ihmiset. Tasa-arvo ymmärrettiin oikeuksina ja velvollisuuksina, mutta se toteutui vaihtelevasti asumisyksikössä. Eri-tyisesti ne asiakkaat, jotka eivät kyenneet ilmaisemaan tarpeitaan selkeästi, jäivät helposti vähemmälle huomiolle. (Alasaari ym. 2011.) Itsemääräämisoikeuden osalta vastaajat kokivat sen toteutuvan hyvin sekä yhteiskunnassa että asumisyksikössä. Oikeudenmukaisuus puolestaan koettiin vaihtelevasti: sen nähtiin toteutuvan paremmin niiden asukkaiden kohdalla, jotka pystyivät ilmaisemaan tarpeensa. (Alasaari ym. 2011.)

Tutkimus nosti esille, että osallisuuden vahvistaminen edellyttää henkilökunnan tietoisuutta ja valmiuksia huomioida yksilöllisiä tarpeita. Lisäksi ympäristön esteettömyys ja vammaisten henkilöiden osallisuuden tukeminen laajasti yhteisössä ovat keskeisiä tekijöitä. Alasaari ym. (2011) korostavat, että vaikka asenteet vammaisia kohtaan ovat muuttuneet positiivisempaan suuntaan, vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa on edelleen puutteita. Tutkimus täydentää osallisuuskeskustelua tuomalla esiin vammaisten henkilökohtaista kokemustietoa, joka tarjoaa arvokasta näkökulmaa palvelujen kehittämiseen.

Molemmat opinnäytetyöt tuovat tärkeää tietoa vammaisten henkilöiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Tepon työ keskittyy konkreettisten menetelmien kehittämiseen henkilökunnan tueksi, kun taas Alasaari ym. nostavat esiin asiakkaiden kokemuksia osallisuuden ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta asumisyksiköissä. Yhdessä nämä työt tarjoavat kattavan pohjan vaikeavammaisten osallisuuden tarkastelulle ja kehittämiselle.

5 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön toteutusprosessi, joka koostui toimeksiannon määrittelystä, tutkimusmenetelmän valinnasta sekä haastattelujen käytännön toteutuksesta. Toimeksiantajana toimi Rinnekodit Oy:n yksi asumispalveluyksikkö, joka tarjoaa ympärivuorokautista asumispalvelua 26 vaikeavammaiselle henkilölle. Asumispalveluyksikön tavoitteena on tukea asukkaiden osallisuutta ja mahdollistaa heidän omannäköisensä elämä. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten osallisuus toteutuu asukkaiden kokemusten perusteella ja miten näitä kokemuksia voidaan hyödyntää yksikön toiminnan kehittämisessä. Toimeksiantaja ei asettanut rajoituksia kerätyn tiedon käytölle eikä pyytänyt jättämään mitään tietoa kertomatta. Tämä mahdollisti avoimen ja kattavan aineiston hyödyntämisen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka avulla pyrittiin syventämään ymmärrystä asiakasosallisuuden toteutumisesta asumispalveluyksikössä. Aineistonkeruu toteutettiin haastattelujen avulla, ja niiden käytännön toteutus kuvataan tarkemmin tässä luvussa.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten asiakasosallisuus toteutui vaikeavammaisten asumispalveluyksikössä, joka on heidän oma kotinsa. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa vaikeavammaisten asiakasosallisuuden kokemuksista ja tarjota konkreettisia kehittämissuhteita asumispalveluyksikköön. Opinnäytetyön keskiössä oli asiakaslähtöinen lähestymistapa, joka painotti yksilöllisten tarpeiden ja oikeuksien huomioimista palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Opinnäytetyö pyrki tuottamaan käytännönläheistä tietoa, joka voisi auttaa kehittämään asiakaslähtöisiä käytäntöjä asumispalveluyksiköissä.

Tämä tieto on arvokasta niin palveluntuottajille, yksikön henkilökunnalle kuin muille alan toimijoille, jotka haluavat vahvistaa asiakkaidensa osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Erityisesti tämä opinnäytetyö tuo esille, miten asumispalveluyksiköiden arjessa voidaan edistää asiakkaiden aktiivista toimijuutta ja ehkäistä syrjäytymistä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa ja konkreettisia kehittämissuhteita asiakasosallisuuden vahvistamiseksi asumispalveluyksiköissä. Näitä ehdotuksia voidaan hyödyntää palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa niin, että ne vastaisivat paremmin asiakkaiden tarpeita ja edistäisivät heidän yhdenvertaista osallistumistaan yhteiskuntaan. Lisäksi opinnäytetyön avulla pyrittiin lisäämään ymmärrystä osallisuuden merkityksestä palveluiden käyttäjien hyvinvoinnille ja elämänlaadulle. Keskeisenä tavoitteena oli tuoda esille hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja, jotka tukivat osallisuuden edistämistä asumisyksiköissä. Näin voidaan varmistaa, että yksilölliset tarpeet, itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus toteutuu täysimääräisesti palveluiden arjessa.

Tutkimuskysymyksemme on: ”Miten asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat vaikeavammaisten asumispalveluyksikössä.”

5.2 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Valitsimme tähän opinnäytetyöhön laadullisen tutkimusmenetelmän, koska se tarjoaa parhaat edellytykset ymmärtää syvällisesti ja kokonaisvaltaisesti vammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksia asumispalveluyksikössä. Laadullinen tutkimus mahdollistaa sen, että tutkimuksessa voidaan nostaa esiin vähemmistöryhmien, kuten vammaisten henkilöiden, ääni, joka saattaa usein jäädä huomiotta muissa tutkimusmenetelmissä. (Puusa & Juuti 2020, luku 3.)

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellisuutta kokonaisvaltaisesti ja ymmärtää ihmisten kokemuksia, ajatuksia ja arvoja heidän omasta näkökulmastaan. Toisin kuin määrällinen tutkimus, joka keskittyy tilastollisten riippuvuuksien löytämiseen, laadullinen tutkimus painottaa yksilöllisiä merkityksiä ja tulkintoja, joita ihmiset antavat omalle toiminnalleen ja ympäristölleen. Tämä lähestymistapa perustuu ajatukseen, että ihminen toimii

tarkoituksellisesti ja tietoisesti. Tekojen ja valintojen ymmärtäminen edellyttää päämäärien, uskomusten ja arvojen analysointia. (Vilka 2021, 66-68.)

Tutkijan rooli korostuu laadullisessa tutkimuksessa, sillä hänen tulee olla tietoinen omista ennakkokäsityksistään ja niiden vaikutuksista tutkimusprosessiin. Tämä menetelmä painottaa vuorovaikutuksen merkitystä tutkimuksen kohteena olevien ilmiöiden tarkastelussa ja ymmärtämisessä. Laadullisen tutkimuksen joustavuus ja mukautumiskyky tekevät siitä erityisen soveltuvan sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, jotka liittyvät aikaan, paikkaan ja kulttuurisiin konteksteihin. (Puusa ym. 2020, luku 4.) Lisäksi menetelmä tukee yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaatteita antamalla äänen sellaisille ryhmille, joiden kokemukset ja näkemykset eivät aina saa ansaitsemaansa huomiota.

Haastattelut ovat keskeinen tiedonkeruumenetelmä, koska ne tarjoavat mahdollisuuden syventyä haastateltavien näkemyksiin ja kokemuksiin heidän omilla sanoillaan. Näin voidaan kerätä aineistoa, joka tuo esille haastateltavien merkityksellisiksi kokemia asioita ja korostaa heidän kokemustensa arvoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 204-205.) Tämä lähestymistapa auttoi ymmärtämään, miten osallisuutta koetaan ja miten sitä voitaisiin kehittää asumispalveluyksikössä. Vuorovaikutteisuus haastatteluissa mahdollistaa myös sen, että haastateltavat voivat täydentää ja selventää näkemyksiään, mikä luo rikkaamman ja monipuolisemman kokonaiskuvan tutkimuskohteesta (Hirsjärvi ym. 2014, 34-35).

Tämän opinnäytetyön aiheena olivat vammaisten henkilöiden osallisuuden kokemukset ja niiden tukeminen asumispalveluyksikössä. Keskeistä oli, että haastatteluun osallistuvat henkilöt tunsivat tutkittavan ilmiön ja pystyivät tuomaan esiin siihen liittyviä näkemyksiä ja kokemuksia. Näin tutkimus voi tarjota arvokasta tietoa yksilöiden toiminnasta ja heidän ympäristöstään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Laadullinen tutkimus tuki opinnäytetyön tavoitteita antamalla äänen tutkittaville ja tuomalla esiin heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan tavalla, joka rikastutti ymmärrystämme osallisuuden merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen ja elämänlaadulleen. Näin voitiin rakentaa kattava ja käytännönläheinen käsitys osallisuuden tukemisen keinoista.

5.3 Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetyön aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla, jotka tarjoavat tasapainon ennalta määriteltyjen teemojen ja vastaajien vapauden välillä. Tämä menetelmä mahdollisti sen, että haastateltavat saattoivat ilmaista kokemuksiaan ja näkemyksiään omilla sanoillaan. Näin varmistettiin tutkimuskysymysten kannalta keskeisten teemojen käsittely (Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2021). Puolistrukturoitu lähestymistapa sopi erityisen hyvin tutkimuksen aiheeseen, joka keskittyi vammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksiin ja niiden tukemiseen asumispalveluyksiköissä. Vammaisen henkilö saattaa olla passiivinen osallistuja, sillä hän on saattanut tottua tyytymään saatavilla oleviin palveluihin eikä ole aina osannut tai

rohjennut vaatia parempaa. Yhteiskunnassa ei myöskään ole perinteisesti totuttu vammaisten aktiiviseen toimijuuteen, mikä voi osaltaan vaikuttaa siihen, etteivät vammaiset henkilöt ole tottuneet ilmaisemaan mielipiteitään tai vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin (Kari ym. 2020, 126).

Puolistrukturoidun haastattelun joustavuus mahdollisti sen, että keskustelua voitiin mukauttaa tilanteen mukaan (Hirsjärvi ym. 2014, 47). Haastattelurunko rakentui neljästä keskeisestä teemasta: osallisuuden merkitys, itsemääräämisoikeuden toteutuminen, henkilökunnan tuki sekä kehitystoiveet. Näiden teemojen avulla pyrittiin selvittämään, miten asukkaat kokivat osallisuutensa ja itsemääräämisoikeutensa asumispalveluyksikössä sekä millaisia kehitysehdotuksia heillä oli palveluiden parantamiseksi. Kysymykset laadittiin avoimiksi, jotta vastaajilla oli mahdollisuus ilmaista kokemuksiaan ja näkemyksiään vapaasti ilman ennalta rajoitettuja vastausvaihtoehtoja.

Haastattelun runko perustui ennalta laadittuihin kysymyksiin ja teemoihin, mutta vastaajille annettiin mahdollisuus laajentaa ja syventää vastauksiaan. Tämä on tärkeää henkilökohtaisia ja kokemuksellisia aiheita tutkittaessa. Menetelmä tukee aineiston analysointia tarjoamalla selkeän rakenteen tiedon teemoittelua ja käsittelyä varten. (Hyvärinen ym. 2021.) Tavoitteena oli saada kattava ja monipuolinen kuva tutkimuskohteesta sekä varmistaa, että jokainen haastateltava saattoi tuoda esiin näkemyksiään ilman liiallisia rajoitteita.

Valmistautuminen haastatteluihin suunniteltiin huolellisesti tutkimuskysymysten ja aiemman kirjallisuuden pohjalta. Haastatteluteemat laadittiin tarkasti, ja niitä täydennettiin apukysymyksillä, joiden avulla varmistettiin, että keskustelut syventyivät olennaisiin aiheisiin. Ennakoon laaditut kysymykset auttavat tilanteissa, joissa haastateltavat tarvitsevat lisäohjausta tai ovat vähäpuheisia (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 1). Ennakoon harjoittelulla varmistettiin haastattelun sujuvuus. Varmistettiin Teams-sovelluksen käyttö tallentamista varten sekä litterointiin tarkoitettun ohjelman toimivuus moitteettomasti. Näin haastattelutilanteet voitiin toteuttaa sujuvasti.

Haastattelukysymykset koe luetutettiin ennakoon ulkopuolisilla henkilöillä selkokielisyyden ja ymmärrettävyyden osalta. Esihaastattelut ovat olennainen osa teemahaastatteluprosessia. Niiden avulla pyritään kartoittamaan kohderyhmän kokemuksia sekä kielellisiä ilmauksia. Tavoitteena on testata ja kehittää haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua ennen varsinaisten haastattelujen toteuttamista. (Hirsjärvi ym. 2014, 72-73.)

5.4 Opinnäytetyön haastattelujen toteutus

Opinnäytetyömme aineisto kerättiin haastatteleamalla neljää vaikeavammaista henkilöä Rinnekodit Oy:n asumispalveluyksiköstä. Ennen haastatteluiden toteuttamista haimme tutkimusluvan Diakonissalaitoksen tutkimuseettiseltä toimikunnalta, joka myönsi luvan 2.3.2025. Koska

tutkimuksemme kohderyhmänä olivat asumispalveluyksikön asiakkaat, haimme lisäksi tutkimusluvan Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueelta, joka toimii asumispalveluyksikön rekisterinpitäjänä. Tämä lupa myönnettiin 22.4.2025.

Ennen varsinaisia haastatteluita olimme yhteydessä yksikön tiimivastaavaan ja päivätoiminnan ohjaajaan sopiaksemme käytännön järjestelyistä. Osallistujille esittäydyimme etukäteen Teams-sovelluksen välityksellä. Esittäytymistilaisuuden tavoitteena oli luoda luottamuksellinen ja avoin pohja tuleviin haastatteluihin. Tapaamisen aikana kerroimme lyhyesti opinnäytetyön tavoitteista, tutkimuksen kulusta ja osallistumiseen liittyvistä käytännöistä. Lisäksi käsitelimme yleisellä tasolla osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden teemoja, jotta osallistujat saisivat käsityksen opinnäytetyön aihepiiristä ja voisivat valmistautua tulevaan haastatteluun. Osallistujilla oli myös mahdollisuus esittää kysymyksiä ja tarkentaa asioita ennen varsinaista osallistumista.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina etäyhteydellä Teams-sovelluksen avulla. Etäyhteydellä toteutetuissa haastatteluissa varmistimme, että kommunikointi oli sujuvaa ja että käytimme kieltä, joka oli molemmille osapuolille ymmärrettävää ja luonnollista. Kohderyhmän erityispiirteet huomioon ottaen päädyimme yksilöhaastatteluun. Vammaisten henkilöiden voi olla haasteellista osallistua ryhmähaastatteluihin, koska ryhädynamiikka ja mahdolliset valtahierarkiat voivat rajoittaa heidän haluaan tai kykyään tuoda omia ajatuksiaan esille avoimesti (Hirsjärvi ym. 2014, 63).

Kukin haastattelu kesti noin 40-60 minuuttia, ja niille varattiin riittävästi aikaa, jotta osallistujilla oli mahdollisuus rauhassa tuoda esiin omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Haastateltavat valitsivat itse haastatteluun sopivan tilan, jonka kokivat turvalliseksi ja toimivaksi. Etäyhteyden käyttö mahdollisti joustavan osallistumisen ajasta ja paikasta riippumatta, mikä oli tärkeää, koska yksikkö sijaitsee Pohjois-Suomessa ja opinnäytetyön tekijät pääkaupunkiseudulla. Alkuperäinen tavoitteemme oli haastatella vähintään kuutta henkilöä, mutta aikatauluhaasteiden vuoksi lopulliseksi määräksi jäi neljä osallistujaa. Haastateltavat ilmaisivat itse kiinnostuksensa osallistua haastatteluihin päivätoiminnan ohjaajalle.

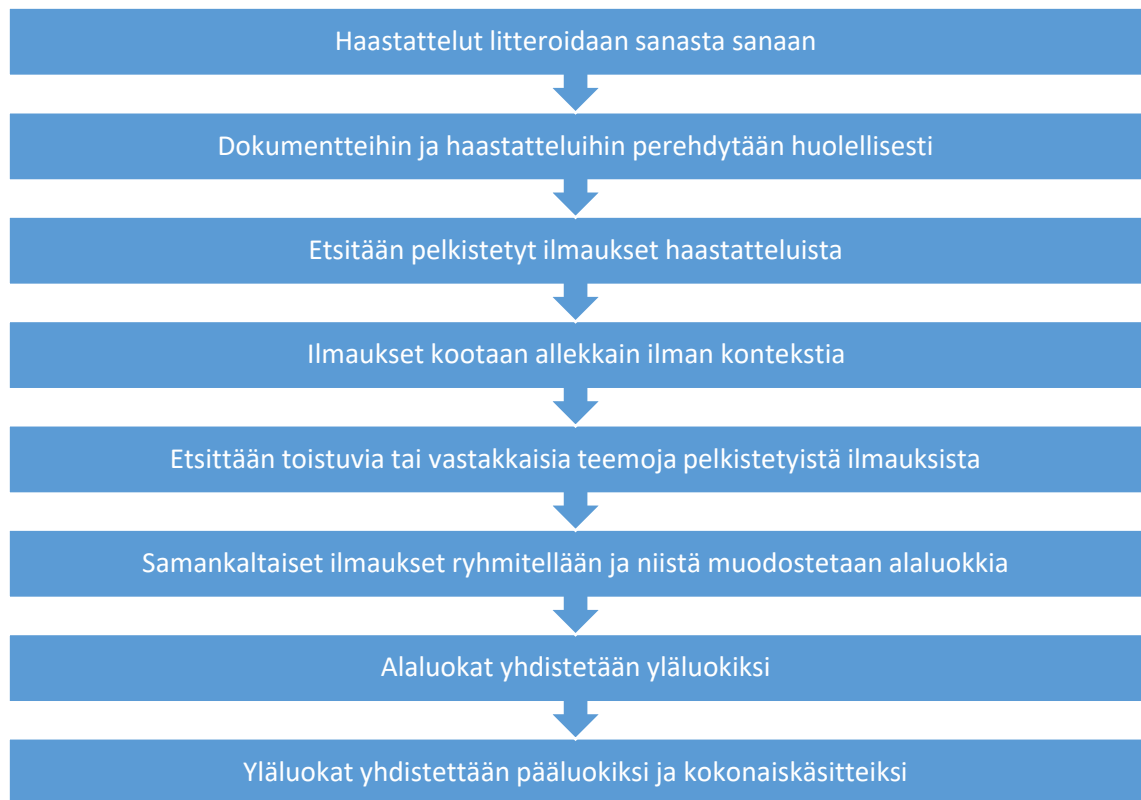
Haastatteluiden aikana pyrimme luomaan luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin. Näin varmistettiin, että haastateltavat kokivat olonsa turvalliseksi ja pystyivät osallistumaan tilanteeseen täysipainoisesti.

Kaikki haastattelut äänitettiin ja tallennettiin Teamsin kautta. Tallentaminen on välttämätöntä, jotta aineiston yksityiskohdat säilyvät ja aineiston analysointi voidaan myöhemmin toteuttaa huolellisesti (Hirsjärvi ym. 2014, 75). Tallentamisesta ja aineiston käsittelystä tiedotettiin osallistujille etukäteen kirjallisen tiedotteen (liite 1), tietosuojaselosteen ja suostuslomakkeen avulla. Osallistuminen oli vapaaehtoista, ja osallistujat saattoivat keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa ilman perusteluja.

Haastattelun alussa osallistujille vielä kerrattiin opinnäytetyön tarkoitus, tietojen käsittelyn periaatteet ja aineiston anonymiteetti sekä aineiston hävittäminen työn valmistuttua. Jokaiselta osallistujalta pyydettiin sekä kirjallinen että suullinen suostumus osallistumiseen ja tallentamiseen. Lomakkeessa kerrottiin tutkimukseen osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja tiedotettiin henkilötietojen käsittelystä luottamuksellisesti aineistonhallintasuunnitelman mukaisesti. Osallistujalla oli oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa ilman velvollisuutta antaa syytä. Haastattelu edellyttää hyvää kontaktia haastateltavaan, ja siksi haastattelutilanteen sekä paikan tuli olla haastateltavalle turvallinen ja luottamuksellinen (Hirsjärvi ym. 2014, 74). Tämän vuoksi kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että haastattelut etenivät osallistujien tahdissa, heidän ehdoillaan ja tutussa ympäristössä. Näin mahdollistimme sen, että haastateltavat pystyivät tuomaan esiin syvällisiä ja merkityksellisiä kokemuksiaan omista lähtökohdistaan.

5.5 Opinnäytetyön aineiston analysointi

Tutkimusaineisto analysoidaan sisällönanalyysillä, joka mahdollistaa toistuvien teemojen ja ilmiöiden tunnistamisen aineistosta (Tuomi ym. 2018, 103). Sisällönanalyysin tavoitteena oli tehdä aineistosta selkeämpää ja ymmärrettävämpää poistamalla epäolennaista tietoa, säilyttäen kuitenkin tutkimuksen kannalta keskeiset seikat. Tämä prosessi sisältää aineiston tiivistämisen tutkimuskysymysten ohjaamana, jotta analyysin fokus pysyy olennaisessa (Vilkkä 2021, 164). Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia. Analyysivaiheessa selviää tutkimuskysymykseen tulevat vastaukset. (Hirsjärvi ym. 2018, 221.) Kuviossa (kuvio 1) havainnollistetaan aineistonanalyysin vaiheet mukailien aineisto lähtöisen sisällönanalyysin etenemistä (Tuomi ym.2018, 123).

Kuvio 1: Esimerkki sisällönanalyysin tekemisestä (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 123)

Haastattelujen jälkeen aineisto valmisteltiin analyysia varten. Etäyhteyksin toteutetut haastattelut tallennettiin ja litteroitiin eli muutettiin tekstimuotoon. Litteroinnin apuna käytettiin Goodtape-työkälua, jolla puhutut lausunnot kirjoitettiin tekstimuotoon. Haastattelut kuunneltiin useampaan kertaan läpi, jotta saimme huolellisen ja oikeanlaisen kirjaamisen varmistettua. Aineisto puretaan tarkasti ja yksityiskohtaisesti (Hirsjärvi ym.2014,140). Litterointi on olennainen osa analyysivaihetta, sillä se mahdollistaa tarkemman ja systemaattisemman aineiston käsittelyn. Tekstin tulee vastata suullisia lausuntoja mahdollisimman tarkasti. (Vilkkä 2021, 137-138.)

Litteroinnin tarkkuus vaikutti työn määrään. Tarkempi litterointi vaati enemmän aikaa ja resursseja. Kaikkea aineistoa ei kuitenkaan tarvinnut litteroida yhtä yksityiskohtaisesti, vaan tutkimuskysymyksiin liittyvät keskeiset kohdat litteroitiin tarkemmin. Osa vuorovaikutuksen sävyistä ja ei-kielellisistä ilmaisutavoista saattoi kuitenkin jäädä tallentumatta. Huolellisesti tehty litterointi tukee aineiston järjestämistä ja analyysia sekä vahvistaa tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta. Huolellisesti valitut aineistokatkelmat osoittavat, miten tulokset on tehty ja antavat lukijalle mahdollisuuden arvioida analyysin perusteluita itsenäisesti. (Kallio 2021.)

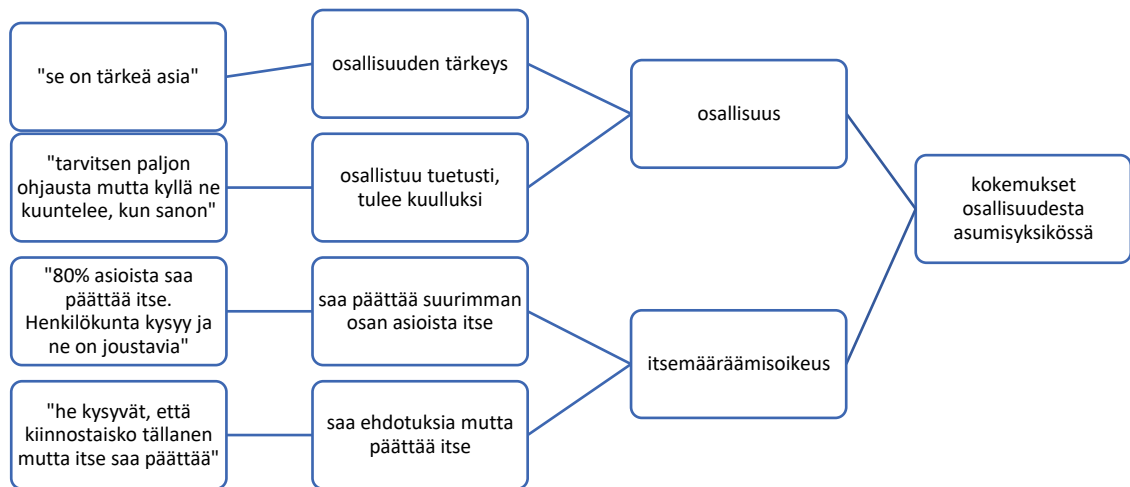
Litteroinnin jälkeen aineisto luettiin useampaan kertaan kokonaisuutena, vaikka se oli jo ennestään tuttua haastatteluiden ja litteroinnin kautta. Tämä vaihe auttaa saamaan

syvällisemmän ymmärryksen aineistosta ja varmistaa, että analyysin perusteet ovat vankat. Riittävä aika aineiston läpikäymiseen ja ymmärtämiseen on tärkeää sisällönanalyysin onnistumiseksi. (Vilkkä 2021, 137-138.)

Analyysi toteutettiin induktiivisella tutkimusotteella, jossa edettiin yksittäisistä havainnoista kohti yleisempiä merkityksiä ja johtopäätöksiä. Induktiivisessa lähestymistavassa analyysi alkoi aineistosta, ja eteneminen määräytyi siitä, mitä aineisto kertoi. Opinnäytetyön tekijät keskittyivät empiirisen aineiston, kuten haastattelujen, tarkasteluun ja analysointiin. Aineiston lukemisen ja tulkinnan avulla pyrittiin tunnistamaan toistuvia teemoja ja merkityksellisiä ilmiöitä. Näitä teemoja ryhmiteltiin ja käsitteellistettiin, minkä pohjalta muodostettiin laajempia kokonaisuuksia ja uusia tulkintoja tutkimuskohteesta. Hirsjärven, Remeksen ja Saja-vaaran (2018, 266-267) mukaan tämä analyysi tapa pohjautuu aineistolähtöisen analyysin periaatteisiin, joissa korostuvat aineistosta nousevien merkitysten etsiminen, kategorisointi ja tulkinta.

Aineisto luettiin useita kertoja läpi, jotta tutkimuskysymysten kannalta keskeiset teemat voitiin tunnistaa. Tämän vaiheen avulla esiin nousivat ilmaukset, jotka olivat merkityksellisiä opinnäytetyn tarkoituksen kannalta. Aineiston tarkastelun jälkeen pelkistettiin eli redusoitiin poistamalla epäolennainen tieto. Tämä tehtiin pilkkomalla ja tiivistämällä aineisto pienempiin osiin. Analyysiyksiköiksi valittiin lausumat, lauseet ja yksittäiset sanat, jotka liittyivät tutkimuksen tarkoitukseen ja tehtävänasetteluun. Tämän jälkeen aineisto ryhmiteltiin eli klusteroitiin, jolloin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia etsittiin systemaattisesti. Ryhmittelyn aikana keskeiset ilmaukset hahmottuivat, ja samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin omiksi luokikseen. Klusteroinnin jälkeen aineisto abstrahoitettiin eli käsitteellistettiin. Tässä vaiheessa tutkimuskohteesta muodostettiin teoreettinen kuvaus hyödyntämällä yleiskäsitteitä. Haastatteluaineisto ryhmiteltiin tutkimuskysymysten mukaan, ja ryhmistä pelkistettiin alkuperäiset ilmaukset, mikä auttoi luomaan vastauksia tutkimuskysymykseen. Alla oleva kuvio (kuvio 2) havainnollistaa vaihe vaiheelta, miten induktiivinen sisällönanalyysi eteni käytännössä. Esimerkki mukailee Tuomen ja Sarajärven (2018, 124-126) esittämää mallia. Analyysin eri vaiheet muodostivat selkeän ja loogisen etenemispolun, joka auttoi jäsentämään haastatteluaineistoa ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Menetelmän systemaattisuus loi perustan

luotettavalle tulkinnalle ja auttoi tekemään näkyväksi tutkimuksen etenemisen.

Kuvio 2: Esimerkki induktiivisesta sisällönanalyysistä (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-126)

Induktiivisen sisällönanalyysin tarkoituksena on tuottaa uutta, aineistolähtöistä tietoa ilmiöstä ilman valmiita teoreettisia oletuksia. Analyysi etenee yksittäisistä havainnoista kohti abstraktimpia käsitteitä ja kategorioita, jolloin aineistosta esiin nousevat teemat rakentuvat tutkittavien omista kokemuksista ja näkemyksistä. Menetelmä soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa ilmiöstä on vähän aiempaa tietoa tai halutaan ymmärtää sen merkityksiä tutkittavien näkökulmasta. (Tuomi ym. 2018, 121-122.)

6 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyömme keskeiset tulokset, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme: *Miten asiakasosallisuus toteutuu asumisyksikössä ja millaisia vaikutuksia sillä on asiakastyytyvyyteen?* Tulokset perustuvat neljän haastatellun asumispalveluyksikössä asuvan henkilön vastauksiin. Haastattelut analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin. Tulokset on jäsennetty neljään pääteemaan: kokemukset osallisuudesta arjessa, itsemääräämisoikeuden toteutuminen, henkilökunnan tuki sekä kehittämistoiveet.

6.1 Kokemuksia osallisuudesta arjessa

Haastateltavien vastauksista nousee esiin, että osallisuus on heille merkityksellistä ja se näytetty eri tavoin arjen tilanteissa. Useat kuvasivat osallisuutta mahdollisuutena vaikuttaa

itseään koskeviin asioihin, kuten oman päivärytmin ja vapaa-ajan suunnitteluun, vaatteiden, ruokailujen tai päivittäisten aktiviteettien valintaan.

Haastateltavat kuvasivat osallisuuden merkityksen olevan heille muun muassa:

se tärkein asia.

sitä, että voi päättää tämän yksikön asioista, jotka koskevat minua ja muita asukkaita.

Eräs haastateltava mainitsi, että osallisuus on esimerkiksi sitä, että saa valita mitä leivotaan päivätoiminnassa tai mitä ruokaa halutaan tilata.

Osallisuus liittyi myös siihen, että kokee kuuluvansa yhteisöön ja voi olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa:

Kyllä koen kuuluvani yhteisöön - ruokailuissa, peleissä, jutellaan käytävillä.

Tosi kiva, kun on tuttuja ja kavereita täällä, joiden kanssa saa olla.

Yhteisöllisyyden tunnetta tukivat yhteiset ruokailut, pelit ja käytävillä tapahtuvat keskustelut. Haastatellut asukkaat ilmaisivat, että tuttujen ja ystävien läsnäolo asumispalveluyksikössä lisäsi merkittävästi heidän hyvinvointiaan ja viihtymistään.

Sosiaaliset suhteet, vapaa-ajan harrastukset ja kulttuuripalvelut vahvistavat kokemusta kuulumisesta yhteisöön. Kuten alla olevassa esimerkissä (kuvio 3) esitetään haastatteluissa esiin nousseet tekijät, jotka vaikuttavat osallisuuteen asumisyksikössä.

Kuvio 3: Osallisuuteen vaikuttavat tekijät

(Kuvio 3) osoittaa, että osallisuuden toteutuminen asumisyksikössä rakentuu useiden toisiaan täydentävien tekijöiden varaan. Keskeisiä osallisuutta edistäviä elementtejä ovat valinnan vapaus, tuettu osallisuus ja yksilöllinen ohjaus, vuorovaikutus, henkilökunnan tuki, sosiaaliset suhteet ja yhteisöllisyys. Näiden tekijöiden merkitys korostui myös haastatteluaineistossa, jossa asukkaat toivat esiin kokemuksiaan mahdollisuudesta vaikuttaa arkeensa, tulla kuulluksi sekä tuntea kuuluvansa yhteisöön. Osallisuus asumisyksikössä ei synny yksittäisistä tekijöistä, vaan on kokonaisuus, jossa sekä yksilölliset valinnanmahdollisuudet että yhteisön tarjoama tuki ja vuorovaikutus ovat keskeisessä roolissa. Näiden tekijöiden yhteisvaikutus mahdollistaa sen, että asukas voi kokea arjessaan toimijuutta, merkityksellisyyttä ja osallisuutta.

Haastatteluissa nousi esille, että omien mielipiteiden ilmaiseminen koettiin pääsääntöisesti helpoksi ja vastaajat kokivat tulevansa kuulluiksi. Osallisuus näyttäytyi paitsi konkreettisina mahdollisuuksina vaikuttaa esimerkiksi päivän kulun sisältöön, myös tunteena siitä, että oma ääni kuuluu. Eräs haastateltava toi esiin, että kiire ja henkilöstövaje voivat joskus heikentää kuulluksi tulemisen kokemusta, mutta pääosin henkilökunta pyrittiin näkemään kuuntelevana ja osallistavana.

Onneksi ne yleensä toteuttaa mun toiveet. Mutta joskus kiire näkyy, eikä kaikkea ehdi.

Osallisuutta edistivät lisäksi mahdollisuus viestiä sähköpostilla sekä lähipiirin ja avustajien tuki. Jokainen haastateltava tiesi, kuinka sai oman äänensä kuuluviin.

Toisaalta osallisuus ei ollut kaikille täysin itsestään selvää. Joillekin osallistuminen vaati ohjausta tai tukea henkilökunnalta, jolloin oma tahto ilmaistiin esimerkiksi avustajan tai omaisten kautta. Silti tämä koettiin merkityksellisenä, koska tärkeintä oli, että mielipide huomioitiin:

Tarvitsen paljon ohjausta. Mutta kyllä ne kuuntelee, kun sanon. Tai sitten mun äiti sanoo mun puolesta.

Haastattelujen perusteella osallisuus näyttäytyy asumisyksikössä sekä itsenäisenä päätöksentekona että mahdollisuutena vaikuttaa omaan arkeen tuetusti. Osallisuuden kokemiseen vaikuttivat erityisesti mahdollisuudet osallistua päivittäisiin valintoihin, kuten ruokailujen ja aktiviteettien suunnitteluun, sekä mahdollisuus ilmaista omaa mielipidettä esimerkiksi yhteisissä tilaisuuksissa.

Osallisuuden toteutuminen asumisyksikössä voidaan nähdä monitasoisena. Siihen kuuluu sekä itsenäinen päätöksenteko että mahdollisuus vaikuttaa omaan hoitoon ja arkeen tuetusti. Tiedonkulun haasteet ja henkilöstöön liittyvät haasteet vaikuttavat osallistumismahdollisuuksiin, suurin osa osallistujista koki osallisuutensa toteutuvan hyvin omista lähtökohdistaan käsin.

6.2 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluyksikössä

Haastattelujen perusteella itsemääräämisoikeus näyttäytyy keskeisenä ja merkityksellisenä osana asumisyksikön arkea. Haastateltavat kokivat voivansa päättää päivittäisistä asioistaan, kuten vaatteiden valinnasta, ulkoiluun osallistumisesta tai esimerkiksi siitä, mihin aikaan herää tai menee nukkumaan. Yksi haastateltavista ilmaisi konkreettisesti, että

80 prosenttia asioista saan päättää itse.

Tämä kuvastaa vahvaa kokemusta omasta toimijuudesta ja autonomiasta.

Itsemääräämisoikeutta tukivat selkeästi henkilökunnan tavat kysyä asukkaiden mielipiteitä ja kuunnella heidän toiveitaan. Haastateltavat kokivat tulevansa kuulluiksi etenkin silloin, kun he saivat ilmaista ajatuksiaan kasvokkain, sähköpostitse tai esimerkiksi kuukausipalavereissa. Henkilökunnan toiminta koettiin yleisesti myönteisenä ja joustavana:

Henkilökunta kuuntelee tosi hyvin ja ne on joustavia.

Luottamuksen merkitys nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Haastateltavat kokivat tärkeänä, että heidän mielipiteitään arvostetaan ja että päätöksiä tehdään yhdessä heidän kanssaan. Kiireettömyys, rauhallinen ilmapiiri ja yksilöllinen huomioiminen vahvistivat tunnetta siitä, että oma tahto otetaan todesta. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen ei siis ollut vain yksittäisiä valintoja, vaan osa arjen vuorovaikutusta ja jatkuvaa yhteistä päätöksentekoa. Kuviossa

4 (kuvio 4) esitetään haastatteluissa esiin nousseet itsemääräämisoikeuteen vaikuttavat tekijät asumisyksikössä.

Kuvio 4: Itsemääräämisoikeuteen vaikuttavat tekijät

Haastattelujen perusteella asumisyksikössä esiin nousseet itsemääräämisoikeuteen vaikuttavat tekijät jakautuivat kuuteen keskeiseen teemaan: omatoimisuus, päivittäiset valinnat ja päätöksenteko, luottamus, rakenteet (kuten lait, suunnitelmat ja palvelut), vuorovaikutus sekä mahdollisuus tulla kuulluksi.

Toisaalta aineistosta nousi myös esiin tilanteita, joissa itsemääräämisoikeus ei toteudu täysin toivotulla tavalla. Eräs haastateltava toi esiin teknologian haasteet sekä henkilökunnan saataavuuteen ja vaihtuvuuteen liittyvät haasteet, jotka vaikuttavat turvallisuuteen ja päätöksentekoon. Toinen haastateltava kuvasi, että hän tarvitsee tukea valintojen tekemiseen, mutta koki silti pystyvänsä ilmaisemaan toiveensa ja saavansa niihin vastakaikua.

6.3 Henkilökunnan tuki

Henkilökunnan rooli korostui vahvasti osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden mahdollistajana. Haastateltavat kokivat, että henkilökunnan toiminta vaikutti suoraan siihen, kuinka hyvin he pystyivät osallistumaan arjen toimintaan ja tekemään itsenäisiä valintoja. Tuki näkyi muun muassa kannustamisena osallistumaan erilaisiin toimintoihin sekä auttamisena päivittäisten toimintojen toteuttamisessa.

Henkilökunta ehdotti toimintoja, kertoi tulevista tapahtumista ja tuki päätöksenteossa yksilöllisesti - samalla kuitenkin kunnioittaen asukkaan oikeutta päättää itse osallistumisestaan.

He kysyvät, että kiinnostaisiko tällöinen ja tuollainen, mutta itse saa päättää mihin sitten osallistuu.

Myös se, että henkilöstö huomioi asukkaiden päivittäisen toimintakyvyn ja jaksamisen, kuvastaa sensitiivistä ja yksilöllistä työtettä. Luottamus henkilökunnan ja asukkaan välillä nähtiin tärkeänä osana toimivaa arkea.

Pitää syntyä luottamus. Se on kaiken A ja O.

Toisaalta kiire ja henkilöstön vaihtuvuus nousivat haasteiksi, jotka saattoivat heikentää jatkuvuuden tunnetta ja vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. Useampi haastateltava nosti esiin toiveen pysyvämmistä työntekijäsuhteista sekä henkilöstön lisäkoulutuksesta esimerkiksi kieli- taidon kehittämiseksi.

Erityisesti mainittiin, että henkilökunnan kiireettömyys ja läsnäolo vahvistivat kokemusta kuulluksi tulemisesta ja arvostetuksi tuntemisesta.

Henkilökunta tukee minua ja tsemppaa. Minäkin nautin siitä.

Haastatteluista välittyi, että henkilökunnan tuki oli kannustavaa ja osallistavaa. Tukea sai aina tarvittaessa.

6.4 Kehittämistoiveet

Haastatteluissa nousi esiin neljä selkeää kehittämistoivetta, joilla vaikeavammaiset asukkaat toivoivat osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuvan entistä paremmin arjessa. Kuviossa 5 (kuvio 5) esitetään haastatteluista esiin nousseet kehittämistoiveet.

Kuvio 5: Haastatteluissa esiin nousseet kehittämistoiveet

Yksi keskeisistä teemoista oli henkilökunnan pysyvyyden lisääminen. Useampi haastateltava koki jatkuvan työntekijöiden vaihtuvuuden kuormittavana ja epävarmuutta aiheuttavana. Uusien työntekijöiden perehdyttämisen ja asioiden jatkuvan selittämisen nähtiin vievän voimavaroja:

Kaikki nämä ongelmat tulee uudelleen ja uudelleen, kun hoitajat vaihtuu.

Erityisesti toivottiin koulutusta maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kielitaidon kehittämiseksi. Kielimuurin koettiin toisinaan estävän avoimen vuorovaikutuksen ja aiheuttavan tilanteita, joissa haastateltavien mielipiteet eivät tule riittävästi kuuluiksi ja ymmärretyksi:

Pitäisi olla enemmän kielikoulutusta maahanmuuttajaohjaajille.

Haastateltavien mukaan selkeä kielitaito edistää ymmärrystä, luottamusta ja mahdollistaa aidon osallisuuden arjen päätöksenteossa.

Yhteisöllisyyden tukeminen nousi esiin toiveena: esimerkiksi naapurien aktivointia mukaan yhteisiin toimintoihin ja enemmän mahdollisuuksia osallistua, vaikka fyysinen toimintakyky olisi rajallinen. Lisäksi esitettiin toiveita viestinnän parantamisesta, kuten siitä, että henkilökunta muistaisi tiedottaa tulevista tapahtumista myös niille, jotka eivät pääse ilmoitustaulun äärelle:

Minulle ei kerrottu, että kaverikoirat tulee kylään - se harmitti.

Voidaan todeta, että haastateltavat toivoivat lisää vuorovaikutusta, pysyvyyttä ja saavutettavuutta arjen tilanteisiin. Näillä toimenpiteillä voidaan vahvistaa kokemusta osallisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta entisestään, luoden turvallisempaa ja osallistavampaa arkea vaikeavammaisille henkilöille.

Haastatteluista esiin nousseet havainnot pohjautuvat asukkaiden subjektiivisiin kokemuksiin, jotka eivät välttämättä vastaa organisaation virallista tilannetta tai sisäistä tietoa. Esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuuden koettiin olevan merkittävä haaste, vaikka todellinen henkilöstötilanne saattaa olla vakaa. Samoin tiedonkulun haasteet saattoivat liittyä ennemmin siihen, ettei tieto ollut tavoittanut asukasta kuin siihen, että tietoa ei olisi ollut tarjolla. Tämä korostaa tarvetta huomioida sekä asukkaiden kokemukset että organisaation virallinen tieto, jotta osallisuuden ja viestinnän kehittämistoimenpiteet voidaan kohdentaa tarkoituksenmukaisesti.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään opinnäytetyömme johtopäätökset, jotka perustuvat tutkimuskysymykseen: ”Miten asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat vaikeavammaisten asumis- palveluyksikössä?” Johtopäätökset on muodostettu neljän vaikeavammaisen henkilön teema- haastatteluihin pohjautuvan aineiston analyysin perusteella. Luvussa kuvataan keskeisiä ha- vaintoja asiakasosallisuuden toteutumisesta arjessa sekä niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat asukkaiden kokemaan tyytyväisyyteen.

7.1 Osallisuuden toteutuminen

Tutkielman perusteella voidaan todeta, että asiakasosallisuus toteutuu pääsääntöisesti hyvin ja monitasoisesti asumispalveluyksikössä. Asukkaat kokivat voivansa vaikuttaa omaan ar- keensa ja osallistua päätöksentekoon heille sopivalla tavalla, joko itsenäisesti tai tuetusti. Osallisuus näkyi arjen valinnoissa, kuten päivittäisten aikataulujen suunnittelussa, ruokailuun liittyvissä päätöksissä sekä vapaa-ajan toiminnoissa. Oman äänen kuuluminen, joko omatoimi- sesti tai avustajien ja läheisten kautta, koettiin erittäin merkitykselliseksi.

Teoreettisesti tarkasteltuna osallisuus voidaan ymmärtää yksilön kokemuksena siitä, että hän on merkityksellinen osa yhteisöä, jolla on vaikutusmahdollisuuksia omaan elämäänsä (Raivio ym. 2013,16). Allardtin (1976) ”having, loving, being” -mallin mukaisesti osallistuminen ei ra- joitu pelkästään aineellisiin resursseihin (*having*), vaan kattaa myös sosiaalisen yhteenkuulu- vuuden (*loving*) ja toimijuuden (*being*), jotka kaikki olivat havaittavissa aineistossamme. Näi- den osa-alueiden tasapaino tukee yksilön hyvinvointia ja vahvistaa hänen identiteettiään yh- teisön jäsenenä. (Raivio ym. 2013, 16.) Lisäksi osallisuus ja itsemääräämisoikeus ovat vam- maispalvelulain (675/2023) ja YK:n vammaissopimuksen mukaan keskeisiä oikeuksia, jotka velvoittavat palveluntarjoajia tukemaan yksilön mahdollisuutta osallistua elämäänsä koske- vaan päätöksentekoon.

Asiakasosallisuudella oli selkeä positiivinen vaikutus asiakastyytyväisyyteen. Kun asukkaat sai- vat osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon, he kokivat itsensä kuulluiksi ja arvostetuiksi. Tämä lisäsi luottamusta palveluihin, vahvisti kokemusta elämänhallinnasta ja edisti yleistä hy- vinvointia. Osallisuuden kokemuksen myötä asiakkaat olivat tyytyväisempiä sekä arjen suju- vuuteen että saamaansa tukeen. Osallisuus rakentuu yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaiku- tuksessa ja se edellyttää riittäviä aineellisia resursseja, osallistumaan omaan elämään liitty- vässä päätöksenteossa sekä merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja ryhmään kuulumista. Osalli- suus ilmenee yhteisön jäsenyytenä ja aktiivisena osallistumisena, joka vahvistaa yhteenkuulu- vuuden tunnetta. (THL 2024d.)

Haastatteluissa kävi ilmi, että osallisuus ei ollut ainoastaan yksilöllinen kokemus, vaan myös keino vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisössä. Haasteltavat kokivat, että heidän

osallistumisensa päätöksentekoon lisäsi merkityksellisyyden tunnetta ja toi heidät lähemmäksi muita asukkaita, mikä osaltaan edisti yhteisöllisyyden kokemusta. Yhteisöllisyyden tarve ja halu kumpuavat yksilöstä itsestään, mutta osalla vammaisista henkilöistä osallistuminen edellyttää kannustusta yhteisön toimintaan. Moni tarvitsee tukea ylittääkseen epävarmuuden omasta kyvystään osallistua. (Kari ym. 2020, 131.)

7.2 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen

Tutkielman perusteella voidaan todeta, että vaikeavammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus toteutuu pääsääntöisesti hyvin asumispalveluyksikön arjessa. Haastattelujen perusteella haastateltavat kokivat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa päivittäisiin valintoihinsa ja saada tukea omien päätösten tekemiseen. Itsemääräämisoikeus näyttäytyi erityisesti arjen pienissä, mutta merkityksellisissä asioissa, kuten pukeutumisessa, ruokailuissa ja vapaa-ajan valinnoissa. Haastateltavat kertoivat vaikuttavansa yksikön yhteisiin asioihin eri tavoin, kuten osallistumalla yksilö- ja ryhmäkeskusteluihin hoitajien tai muiden asukkaiden kanssa, osallistumalla asukaspalavereihin tai antamalla palautetta ja toiveita sähköpostitse.

Osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen vaatii usein yksilöllistä tukea, mikä nousi esiin haastatteluissa erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaalla on kognitiivisia tai kommunikation haasteita. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää, että työntekijä aktiivisesti tukee asiakkaan valinnanmahdollisuuksia. Erityisesti vaikeavammaisten henkilöiden kohdalla valintojen tekemisen tukeminen edellyttää ohjaajalta sensitiivisyyttä, vuorovaikutustaitoja ja yksilöllistä ohjausosaamista. (Kari ym. 2020, 133.) Henkilökunnan rooli koettiin tällöin keskeisenä, tuki oli parhaimmillaan kannustavaa, osallistavaa ja asiakkaan tahtoa kunnioittavaa. Haastatteluiden perusteella henkilökunta kuuntelee ja kyselee aktiivisesti, mutta yksilölliset erot ja resurssihaasteet, kuten kiire ja henkilökunnan vaihtuvuus, vaikuttavat siihen, kuinka johdonmukaisesti itsemääräämisoikeus toteutuu arjessa.

Haastateltavat kokivat, että heidän mielipiteensä huomioidaan pääosin hyvin, mutta osa toivoi vielä parempaa vuorovaikutusta ja kielitaidon kehittämistä ulkomaalaistaustaisen henkilöstön kanssa. Yksi tärkeimmistä havainnoista olikin, että laadukas kommunikointi ja luottamuksellinen suhde henkilökuntaan vahvistavat asukkaan kokemusta osallisuudesta ja oikeudesta vaikuttaa omaan elämäänsä.

Asumispalveluyksikössä itsemääräämisoikeuden tukeminen näkyy myös rakenteellisella tasolla: esimerkiksi omat vuokrahuoneistot, yksilölliset palvelusuunnitelmat sekä mahdollisuus osallistua palveluiden kehittämiseen tukevat asiakkaiden itsenäisyyttä ja päätöksentekoa. (Rinnekodit 2024.) Haastatteluissa ilmeni, että erityisesti mahdollisuus tehdä valintoja omaan tahtiin, ilman kiirettä, lisäsi tyytyväisyyttä ja tunnetta oman elämän hallinnasta.

Voidaan todeta, että itsemääräämisoikeus toteutuu asumispalveluyksikössä pääosin hyvin, mutta sen vahvistamiseksi tarvitaan edelleen jatkuvaa henkilöstön osaamisen kehittämistä, kommunikaatiotaitojen vahvistamista sekä kiireettömän ilmapiirin turvaamista. Vammaispalvelulainsäädäntö (675/2023) ja YK:n vammaissopimus ohjaavat selkeästi kohti asiakasta kunnioittavaa ja yksilöllistä palvelua. Arjen käytännöissä tämä tarkoittaa, että jokaisella asiakkaalla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua omien palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen.

7.3 Kehittämistoiveet osallisuuden vahvistamiseksi

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että asumispalveluyksikössä asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat pääosin hyvin. Kehittämistyössä tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota niihin arjen käytäntöihin, joissa nousi esiin asiakkaiden toiveita ja kokemuksia epäkohdista. Haastateltavat esittivät konkreettisia kehittämisehdotuksia, joiden avulla osallisuutta ja hyvinvointia voidaan vahvistaa.

Yksi keskeisistä toiveista oli henkilöstön pysyvyyden lisääminen. Useat haastateltavat kuvasivat jatkuvaa työntekijöiden vaihtuvuutta kuormittavana ja luottamusta heikentävänä tekijänä. Henkilöstön jatkuva vaihtuvuus voi heikentää asiakkaiden kokemaa turvallisuuden tunnetta, katkaista tärkeitä vuorovaikutussuhteita sekä kuormittaa työntekijöitä. Näiden haasteiden vähentämiseksi pidämme tärkeänä pysyvien työsuhteiden vahvistamista, sijaisten vakiinnuttamista sekä riittävää ja laadukasta perehdytystä.

Työhyvinvointia tukevat toimet, kuten työnohjaus, osaamisen kehittäminen ja mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä, lisäävät työntekijöiden sitoutumista ja vähentävät uupumusta (Talentia 2022, 50). Työkyvyn tukeminen on sekä inhimillisesti että taloudellisesti kannattavaa. Se ei välttämättä edellytä suuria investointeja, mutta vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi sairauspoissaoloihin, työkyvyttömyyskustannuksiin ja työn tuottavuuteen. Työntekijöiden vaihtuvuuden väheneminen puolestaan pienentää rekrytointiin ja perehdyttämiseen liittyviä kustannuksia. Lisäksi hyvinvoivat työntekijät parantavat työyhteisön ilmapiiriä, asiakaskokemusta ja organisaation mainetta. (Suomi.fi 2024.)

Toinen selkeä kehittämistoive oli henkilökunnan kielitaito ja sen vaikutus asiakkaiden osallisuuden kokemukseen. Haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa kielimuurin vuoksi asiakkaat kokivat, etteivät tulleet ymmärretyiksi tai kuulluiksi riittävästi. Tämä voi estää heidän aidon osallistumisensa ja vaikuttamisen arjen päätöksentekoon. Kieli on olennainen osa vuorovaikutusta, tiedon jakamista ja osallisuutta. Osaaminen ja ymmärretyksi tuleminen välittyvät kielen kautta (Työterveyslaitos 2025). Lahden (2014, 165) mukaan, riittävä kielitaito on tärkeää, jotta työntekijä voi hoitaa tehtävänsä ja tuntea kuuluvansa työyhteisöön.

Kielitietoiset toimintatavat tukevat sitä, että kielitaito ei muodostu esteeksi työntekijän osaamisen hyödyntämiselle tai asiakkaiden osallistumiselle. Kielitietoisuus tarkoittaa tietoista suhtautumista kielen käyttöön, tilanteisiin ja siihen, miten kieli vaikuttaa oppimiseen, yhteisöön kiinnittymiseen ja osallisuuteen. Kielitietoisuuden edistäminen asumisyksikössä voisi tarkoittaa esimerkiksi selkokielisempää viestintää, asiakkaan toivomien viestintämuotojen hyödyntämistä sekä henkilöstön kouluttamista vuorovaikutukseen eri kieli- ja kulttuuritaustaisten asiakkaiden kanssa. (Työterveyslaitos 2025.)

Kielitietoinen organisaatio pyrkii varmistamaan, että kaikilla sen jäsenillä niin työntekijöillä kuin asiakkailla, on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluiksi. Tämä voi edellyttää esimerkiksi työntekijöiden kielenopiskelun tukemista, yhteisten termien selkeyttämistä, tulkkipalvelujen harkittua käyttöä sekä työyhteisön linjauksia kielen käytöstä myös epävirallisissa tilanteissa, kuten ruokailuissa ja yhteisissä tapaamisissa. Tällaisilla keinoilla puretaan osallistumisen esteitä ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä. (Työterveyslaitos 2025.) Samalla on kestettävä myös se, ettei pysty ilmaisemaan ajatuksiaan tai tule aina ymmärretyksi ja tämä koskee molempia osapuolia, niin asiakkaita kuin työntekijöitäkin (Lahti 2014, 165).

Kolmas kehittämistoive liittyy viestinnän saavutettavuuteen. Erityisesti haastateltavat, joilla oli fyysisiä rajoitteita, toivoivat, että tiedotusta järjestettäisiin henkilökohtaisemmin. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tiedottamista suullisesti, tai sähköisten viestintäkanavien hyödyntämistä, mikäli asiakas niin toivoo. Tiedon saavutettavuus on suoraan yhteydessä itsemääräämisoikeuden toteutumiseen. Asiakkaalla tulee olla realistinen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa myös silloin, kun hänellä on toimintarajoitteita. Viestinnän monipuolistaminen on siis yhdenvertaisuuden edellytys. (YK:n vammaissopimus, artikla 21.)

Yhteisöllisyyden tukeminen nousi esiin yhtenä toiveena. Asukkaat kaipasivat enemmän yhteisiä toimintoja ja mahdollisuuksia osallisuuteen riippumatta omasta toimintakyvystään. Tämä vaatii henkilöstöltä herkkyyttä havaita asiakkaiden yksilölliset voimavarat sekä rakenteita, jotka tukevat yhteiseen tekemiseen osallistumista. Osallisuus ei ole pelkkää mukanaoloa, vaan aktiivista vaikuttamista omaan arkeen ja sitä voidaan tukea tarjoamalla asukkaille vaihtoehtoja, tietoa ja mahdollisuuksia osallistua heille sopivalla tavalla (THL 2024d).

Tutkimuskysymyksemme oli: ”Miten asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat vaikeavammaisten asumispalveluyksikössä?” Mielestämme saimme monipuolisesti vastauksia näihin kysymyksiin. Opinnäytetyön johtopäätökset osoittavat, että asumispalveluyksikössä asiakasosallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat pääosin hyvin ja monipuolisesti. Haastatteluiden perusteella asiakkailla oli mahdollisuuksia vaikuttaa omaan arkeensa sekä osallistua päätöksentekoon, mikä lisäsi heidän kokemustaan arvostuksesta ja elämönhallinnasta. Kuitenkin tietyt arjen käytännöt, kuten henkilöstön vaihtuvuus, viestinnän saavutettavuus ja

kielimuureihin liittyvät haasteet, osoittautuivat kehittämistä vaativiksi. Näiden kohtien tarkastelu vielä lähemmin, voisi olla tarpeellista asiakasosallisuuden vahvistamiseksi ja asiakastyytyväisyyden parantamiseksi. Kehittämistoiveet eivät kohdistuneet vain yksittäisiin tilanteisiin, vaan ne kuvasivat laajempaa toivetta tulla kuulluksi, nähdyksi ja aidosti osalliseksi omassa elämässään. Voidaankin todeta, että osallisuus ei ole yksittäinen teko, vaan kokonaisvaltainen kokemus, joka rakentuu pienistä arjen hetkistä, kohtaamisista ja mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämään. Kun nämä tekijät toteutuvat, asiakasosallisuus ei ole vain yksikön tavoite, se on sen toiminnan ydin.

8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvää tieteellistä käytäntöä voidaan loukata monin tavoin (Tenk 2023). Erityisesti tiedonhankinta tavat aiheuttavat ihmistieteissä eettisiä ongelmia. Lähtökohtana tutkimuksessa tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisten itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan antamalla mahdollisuus päättää osallistuvatko he tutkimukseen.

Ihmistieteissä joudutaan eettisten kysymysten eteen joka vaiheessa. Haastatteluissa, joissa ollaan suoraan kontaktissa tutkittaviin, eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan tärkeimpinä eettisinä periaatteina yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Eettiset ratkaisut eivät koske vain tiettyä tutkimuksen kulkuun kuuluvaa vaihetta, vaan niitä tulee esille kaikissa tutkimuksen vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2014, 19-20.)

Eettisestä näkökulmasta opinnäytetyömme tarkoitus oli tarkastella tutkittavien inhimillisiä tilanteita niin tietoperustan kuin käytännön kautta.

Opinnäytetyön eettisenä tavoitteena oli saada haastateltavien henkilöiden suostumus, taata luottamuksellisuus ja tuoda esille, ettei haastatteluihin osallistuminen aiheuta seuraamuksia heidän elämäänsä.

Haastattelut toteutettiin kunnioittaen osallistujien yksityisyyttä ja anonymiteettiä. Osallistujilta pyydettiin kirjallinen suostumus, ja heille tiedotettiin tutkimuksen tarkoituksesta ja käsittelyn periaatteista. Haastattelujen eettiset kysymykset, kuten mahdolliset tunnetason vaikutukset, huomioitiin suunnittelussa. (Hirsjärvi ym. 2014, 20.) Tavoitteena oli antaa osallistujille aito mahdollisuus tuoda esiin omat kokemuksensa ja näkemyksensä heidän omilla ehdoillaan. Näin varmistettiin eettisesti kestävä ja luotettava lähtökohdat aineiston keruulle.

Litteroinnin tuli vastata haastateltavien suullisia lausuntoja ja niiden merkityksiä. Tämä tarkoittaa, että haastateltavien puhetta ei saa litteroinnissa muuttaa tai muokata. (Vilkkä 2021,

138.) Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2001, 20) toteavat, kysymys litteroinnin tarkkuudesta on kysymys tutkimuksen luottamuksellisuudesta (Vilkku 2021, 138).

Eettiset kysymykset analyysivaiheessa koskivat sitä, kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voitiin analysoida ja pystyivätkö kohdehenkilöt kertomaan, miten heidän lauseitaan oli tulkittu. Opinnäytetyön tekijöiden eettinen velvollisuus oli esittää mahdollisimman todennettua ja varmaa tietoa. Haastatteluiden raportoinnissa tuli ottaa huomioon luotettavuus ja seuraukset niin haastateltaville kuin myös heitä koskeville ryhmille tai instituutioille. (Kale 1996, Hirsjärvi ym. 2014, 20 mukaan.)

Opinnäytetyössä noudatettiin eettisiä periaatteita, kuten vapaaehtoisuutta ja luottamuksellisuutta. Haastateltavilta pyydettiin suostumus osallistumiseen, ja heidän anonymiteettinsa turvattiin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Eettisesti kestävä tutkimus varmisti, että kerätty aineisto käsitellään huolellisesti ja tutkimustuloksia ei käytetty osallistujien vahingoksi (Hirsjärvi ym. 2014, 24-25).

Tiedevilppi ja piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä muodostavat merkittäviä haasteita tutkimuksen luotettavuudelle ja uskottavuudelle. Tiedevilpiksi luokitellaan sepittäminen, vääristely ja plagiointi, jotka voivat vakavasti vääristää tutkimustuloksia, heikentää tiedeyhteisön uskottavuutta ja vahingoittaa tutkittavia tai tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. (Tekn. 2023.) Tieteellisen vilpin ehkäisemiseksi opinnäytetyöprosessin kaikissa vaiheissa kiinnitettiin erityistä huomiota huolelliseen dokumentointiin, tarkkoihin viittauksiin ja aineiston asianmukaiseen käsittelyyn. Tiedevilppi voi ilmetä monin tavoin, kuten aineiston väärinkäyttönä, harhaanjohtavina viittauksina aiempiin tutkimuksiin tai tutkimuslupaehtojen laiminlyöntinä. (Tekn. 2023.) Näiden välttämiseksi opinnäytetyö prosessi suunniteltiin huolellisesti, ja siinä noudatettiin tiukasti eettisiä toimintaperiaatteita. Erityistä huomiota kiinnitettiin avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen niin aineiston käsittelyssä kuin tutkimustulosten raportoinnissa. Vilpin ja piittaamattomuuden välttäminen varmistettiin käyttämällä selkeitä viittauksia kaikkiin käytettyihin lähteisiin, dokumentoimalla haastatteluaineisto tarkasti ja huolehtimalla tutkimuksen läpinäkyvyydestä koko prosessin ajan. Tavoitteena oli tuottaa luotettavaa ja eettisesti kestävää tietoa, joka kunnioitti tutkimukseen osallistuvien henkilöiden oikeuksia ja näkemyksiä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus perustuu tutkimusprosessin huolelliseen suunnitteluun, toteutukseen ja raportointiin (Puussa ym. 2020, luku 5). Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, jossa luotettavuutta arvioidaan mittausten toistettavuuden ja tarkkuuden kautta, laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus ilmenee tutkimuksen uskottavuudessa, siirrettävyydessä, arvioitavuudessa ja reflektiivisyydessä. Nämä periaatteet muodostavat perustan tutkimustulosten hyväksyttävyydelle ja uskottavuudelle. (Puussa ym. 2020, luku 5.)

Uskottavuus tarkoittaa tutkimuksen kykyä tuottaa ymmärrettäviä ja vakuuttavia tuloksia, jotka heijastavat tutkittavan ilmiön moninaisuutta ja syvyyttä (Puussa ym. 2020, luku 5). Opinnäytetyöprosessin ja analyysin kuvasimme avoimesti, jotta lukija saattoi luottaa siihen, että tulokset olivat perusteltuja ja aineistoa oli käsitelty asianmukaisesti. Siirrettävyys liittyy siihen, miten hyvin tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa muihin konteksteihin. Tämä edellyttää, että tutkimusraportti sisältää riittävän yksityiskohtaisen kuvauksen tutkimusprosessista ja käytetyistä menetelmistä, jotta lukija voi arvioida tulosten soveltuvuutta omaan ympäristöönsä. (Puussa ym. 2020, luku 5.)

Arvioitavuus korosti opinnäytetyön läpinäkyvyyttä. Lukijan tuli voida seurata opinnäytetyöntekijöiden päättelyä ja arvioida sen pätevyyttä kriittisesti. Tämä vaati selkeää dokumentointia jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa, aina aineistonkeruusta analyysiin ja raportointiin asti. Reflektiivisyys oli erityisen keskeistä laadullisessa tutkimuksessa, sillä opinnäytetyöntekijät olivat vuorovaikutuksessa tutkimuskohteen kanssa. Tutkijan tulee tiedostaa omat arvonsa ja asenteensa, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen toteutukseen ja tuloksiin, sekä pyrkiä nostamaan ne avoimesti esiin osana tutkimusprosessia. (Puussa ym. 2020, luku 5.)

Tässä opinnäytetyössä luotettavuuden varmistamiseksi jokainen opinnäytetyöprosessin vaihe suunniteltiin huolellisesti ja perusteltiin tietoperustan avulla. Aineisto käsiteltiin tarkasti, ja analyysin läpinäkyvyys pyrittiin varmistamaan selkeällä ja johdonmukaisella raportoinnilla. Lisäksi opinnäytetyöntekijöiden subjektiivisuuden vaikutuksia pyrittiin tunnistamaan ja vähentämään refleктоimalla omaa roolia osana opinnäytetyön prosessia. Näin pyrittiin luomaan edellytykset opinnäytetyön uskottavuudelle ja siirrettävyydelle sekä varmistamaan, että tutkielman tulokset tarjoavat luotettavaa ja merkityksellistä tietoa vaikeavammaisten näkemyksistä ja kokemuksista osallisuudesta.

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten vaikeavammaisten henkilöiden asiakasosallisuus toteutuu asumispalveluyksikössä ja millaisia vaikutuksia sillä on asiakastyytyvyyteen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä, jossa hyödynnettiin puolistrukturoituja haastatteluja neljän asumispalveluyksikössä asuvan vaikeavammaisen henkilön kanssa. Tulokset osoittivat, että osallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat pääosin hyvin ja että ne vahvistavat merkittävästi asukkaiden kokemusta kuulluksi tulemisesta, arvostuksesta ja elämänhallinnasta. Pohdinnassa syvennytään näiden havaintojen merkitykseen, arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä esitetään jatkotutkimusideoita ja kehittämisen suuntaviivoja.

Opinnäytetyön tulokset vahvistavat aiempaa tutkimustietoa siitä, että osallisuus ei ole vain oikeus, vaan myös hyvinvoinnin ja identiteetin kulmakivi (Raivio ym. 2013, 16). Osallisuus näyttäytyi opinnäytetyössä ennen kaikkea kokemuksena, jossa yksilö sai vaikuttaa omaan arkeensa, tehdä valintoja sekä tulla nähdyksi ja kuulluksi yhteisön jäsenenä. Tämä vastaa Al-lardtin (1976) "havina, loving, being" -mallia, jossa aineellisten tarpeiden lisäksi korostuvat yhteisöllisyys ja toimijuus. Käytännön tasolla tämä tarkoitti esimerkiksi mahdollisuutta valita itselle mieluinen päivärytmi, osallistua viikko-ohjelmien suunnitteluun ja toteutukseen sekä ilmaista omat mielipiteet, tarpeet ja toiveet turvallisessa ympäristössä.

Itsemääräämisoikeuden osalta haastateltavat kokivat, että heidän näkemyksiään kuunneltiin, ja että he saivat tehdä päätöksiä omasta arjestaan. Tämä osoittaa, että henkilöstön vuorovai-
kutustaidot ja sensitiivisyys ovat avainasemassa asiakkaan oikeuksien toteutumisessa. Toi-
saalta esiin nousi myös tilanteita, joissa kiire, henkilöstön vaihtuvuus ja kielimuuri rajoittivat osallisuuden kokemusta. Nämä tekijät osoittavat, että rakenteelliset olosuhteet voivat olla este vammaispalvelulain (675/2023) ja YK:n vammaissopimuksen edellyttämien oikeuksien täysipainoisen toteutumisen.

Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että henkilökunnan osaaminen ja sitoutuminen ovat keskeisiä tekijöitä osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemisessa. Tuloksissa koros-
tui tarve pysyvämmille työntekijäsuhteille ja selkeälle, saavutettavalle viestinnälle. Nämä
teemat eivät ole yksittäisiä ilmiöitä, vaan ne liittyvät laajempiin sosiaalialan haasteisiin, ku-
ten resurssien riittävyyteen, työvoiman saatavuuteen ja ammatillisen osaamisen jatkuvaan
kehittämiseen.

Opinnäytetyön luotettavuutta tukee huolellisesti suunniteltu ja toteutettu aineistonkeruu
sekä systemaattinen aineiston analyysi. Haastattelut mahdollistivat tutkittavien henkilökoh-
taisten kokemusten syvällisen tarkastelun. Kuitenkin neljän haastateltavan aineisto ei mah-
dollista yleistämistä laajempaan väestöön mutta laadullisen tutkimuksen tavoitteena onkin
ymmärtää ilmiötä syvällisesti, ei yleistää. Tulosten siirrettävyyttä muihin asumisyksiköihin
voidaan kuitenkin arvioida kontekstin perusteella, ja ne tarjoavat arvokasta kehittämistietoa
vammainen käytännölle. Huomioimme myös, että opinnäytetyömme perustuu haastateltu-
jen omiin kokemuksiin ja näkemyksiin, jotka voivat poiketa organisaation sisäisestä tiedosta
tai virallisesta tulkinnasta. Esimerkiksi koettu työntekijöiden vaihtuvuus voi perustua yksilön
subjektiiviseen kokemukseen tai aiempiin tilanteisiin, jotka ovat jääneet mieleen. Samoin tie-
donkulun haasteet voivat liittyä kokemukseen siitä, ettei tieto ole tavoittanut haastateltavaa,
vaikka se olisi ollut saatavilla.

Jatkotutkimuksen osalta olisi hyödyllistä tarkastella laajempaa otosta tai vertailla eri asumis-
yksiköiden toimintatapoja. Erityisen kiinnostavaa olisi selvittää, miten eri

kommunikaatiomuodot vaikuttavat osallisuuden kokemukseen tai miten asiakkaiden osallistumista voitaisiin vahvistaa teknologian avulla.

Tämä opinnäytetyö osoittaa, että vaikeavammaisten osallisuutta voidaan tukea monipuolisesti ja että se vaatii sekä yksilöllistä kohtaamista että rakenteellisia ratkaisuja. Asiakkaiden ääni on tärkeä ja sen kuuleminen edellyttää aikaa, osaamista ja luottamusta. Kun nämä tekijät ovat kunnossa, asiakasosallisuus ei jää pelkäksi tavoitteeksi vaan siitä tulee toiminnan perusta.

Tämän opinnäytetyöprosessin aikana olemme syventyneet sekä tutkimukselliseen työskentelyyn että vaikeavammaisten henkilöiden arkeen ja osallisuuteen asumispalveluissa. Aiheen rajaus, tutkimuskysymyksen tarkentaminen ja viitekehysten rakentaminen vaativat perusteellista paneutumista, mutta vahva motivaatiomme ja toimiva yhteistyö työelämäkumppanin kanssa auttoivat meitä viemään prosessin läpi määrätietoisesti. Haastatteluiden toteuttaminen vahvisti ymmärrystämme saavutettavuudesta, eettisyydestä ja yksilöllisen kohtaamisen merkityksestä.

Erityisen silmiinpistävää oli, kuinka byrokraattisesti hyvinvointialueet käsittelevät tutkimuslupaprosesseja. Vaikka lupien hakeminen on keskeistä eettisen tutkimuksen näkökulmasta, koimme monivaiheiset ja hitaat käytännöt osin raskaiksi ja tutkimustyötä hidastaviksi. Tämä herätti meissä pohdintaa siitä, missä määrin nykyiset hallinnolliset rakenteet todella tukevat asiakaslähtöistä kehittämistyötä ja tietoon perustuvaa päätöksentekoa.

Työskentelyparina olemme jakaneet vastuun tasapuolisesti, tukeneet toisiamme kriittisesti ja oppineet paljon niin ajanhallinnasta kuin pitkäjänteisestä tutkimusotteestakin. Prosessin myötä vahvistui käsityksemme siitä, kuinka tärkeää on kuulla yksilöä ja tunnistaa hänen kokemuksensa ja kuinka suuria vaikutuksia pienillä teoilla voi olla osallisuuden ja ihmisarvon kokemukseen.

Lähteet

- Alasaari, A., Järvinen, K. & Levonen, M. 2011. Vammaisen yhteiskunnassa. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Satakunta. Viitattu 21.1.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/28633/alasaari_jarvinen_levonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Cp-liitto. 2020. Tietoa ja materiaaleja. Viitattu 21.1.2025. <https://cp-liitto.fi/cpvamma/>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. 22.painos. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. 2021. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja-Haastattelut. Tietoarkisto. Viitattu 20.1.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>
- Invalidiliitto. 2025. Vammaisuus- Itsenäisen elämä ja asuminen. Viitattu 29.1.2025. [Itsenäinen elämä ja asuminen | Invalidiliitto](#)
- Kallio, A. 2021. Laadullisen tutkimuksen käsikirja- Litterointi. Tietoarkisto. Viitattu 21.1.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>
- Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T. & Seppänen, M. 2020. Vammaistyön käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro.
- Lahti, L. 2014. Monikulttuurinen työelämä. Hyväksi ihmisille, hyväksi bisnekselle. Helsinki: Sanoma Pro.
- Laki kehitysvammaisten erityshuollosta 519/1977. Viitattu 19.5.2025. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1977/519>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Viitattu 21.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Puusa, A., & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T. & Vepsä, P. 2019. Ammattina sosionomi. 3.uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Era, T. Osallisuus-oikeutta vai pakkoa. Viitattu 21.1.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf

Rinnekodit. 2025. Ympäri vuorokautinen palveluasuminen. Viitattu 28.11.2025.

<https://www.rinnekodit.fi/palvelut/ymparivuorokautinen-palveluasuminen/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025. Vammaispalvelut ja tukitoimet. Viitattu 21.1.2025.

<https://stm.fi/vammaispalvelut-tukitoimet>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 21.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 21.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suomi.fi. 2024. Opas. Työkyvyn tukeminen työpaikalla. Viitattu 3.5.2025.

<https://www.suomi.fi/oppaat/tyokyvyn-tukeminen/tyokyvyn-yllapitaminen-arjessa/tyokyvyn-vahvistaminen>

Talentia. 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 3.painos. Helsinki: Punamusta.

Teppo, T. 2024. Asiakkaan osallisuus vammaistyössä. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Satakunta. Viitattu 21.1.2025.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/873088/Teppo_Tebbo.pdf?sequence=3&isAllowed=y

THL. 2024a. Vammaispalvelun käsikirja- Vaikeavammaisuuden määrittely. Viitattu 21.1.2025.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/oikeuskaytanto/palveluasuminen/vaikeavammaisuuden-maarittely>

THL. 2024b. Vammaispalvelun käsikirja- Vammaisten ihmisten osallisuus. Viitattu 21.1.2025.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisten-ihmisten-osallisuus>

THL. 2024c. Vammaispalveluiden käsikirja- Asumisen tuki. Viitattu 28.1.2025.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/asumisen-tuki>

THL. 2024d. Osallisuus omassa elämässä. Viitattu 3.5.2025. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet/osallisuus-omassa-elamassa>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Tiedevilppi. Viitattu 21.1.2025.

<https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto/tiedevilppi>

Työterveyslaitos. 2025. Monimuotoisuus- ja inklusiivisuus asiantuntijaorganisaatiossa- Kielitietoisuuteen herääminen. Viitattu 3.5.2025. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/monimuotoisuus-ja-inklusiivisuus-asiantuntijaorganisaatiossa/kielitietoisuuteen-heraaminen>

Valvira. 2025. Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus. Viitattu 13.1.2025. <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/vammaisten-henkiloiden-itsemaaraamisoikeus>

Vammaispalvelulaki 675/2023. Viitattu 21.1.2025. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230675#Pidm46263581730336>

Vernerinet. 2024. Itsemääräämisoikeus ja lainsäädäntö. Viitattu 21.1.2025. <https://verneri.net/yleis/itsemaaraamisoikeus-ja-lainsaadanto>

Vilkku, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 21.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Viitattu 21.1.2025. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

Julkaisemattomat lähteet

Anonyymit haastattelut. 24. - 25.4.2025. Teamis-haastattelut. Asumispalveluyksikkö. Pohjois-Suomi.

Rinnekodit. 2024. Omavalvontasuunnitelma. Viitattu 10.1.2025.

Tämän tekstin kieliäsun muokkaamisessa on käytetty ChatGPT:tä.

Kuviot

Kuvio 1: Esimerkki sisällönanalyysin tekemisestä (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 123) ..	24
Kuvio 2: Esimerkki induktiivisesta sisällönanalyysistä (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-126)	26
Kuvio 3: Osallisuuteen vaikuttavat tekijät	28
Kuvio 4: Itsemääräämisoikeuteen vaikuttavat tekijät	30
Kuvio 5: Haastatteluissa esiin nousseet kehittämistoiveet	31

Liitteet

Liite 1: Tiedote opinnäytetyöstä	47
Liite 2: Haastattelukysymykset	49

Liite 1: Tiedote opinnäytetyöstä

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Vaikeavammaisten näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta asumisyksikössä.

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Sinua pyydetään mukaan opinnäytetyöhön, jossa opinnäytetyön tarkoitus on tutkia, miten asiakasosallisuus toteutuu vaikeavammaisten asumisyksikössä. Olemme arvioineet, että sovellut opinnäytetyön osallistujaksi, koska Rinnekodit Oy:n asumisyksikön henkilöstö tarvitsee tietoja asukkaiden kokemuksista ja näkemyksistä osallisuudesta, kehittääkseen toimintaa asumisyksikössä. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja sinun osuuttasi siinä. Perehdyttyäsi tähän tiedotteeseen sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä, jonka jälkeen sinulta pyydetään suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta elämääsi asumisyksikössä.

Voit myös peruuttaa tai keskeyttää osallistumisesi koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät osallistumisen, sinusta siihen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyöaineistoa.

Opinnäytetyön tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa ja konkreettisia kehittämisehdotuksia asiakasosallisuuden vahvistamiseksi asumisyksikössä.

Opinnäytetyömenetelmät ja toimenpiteet

Opinnäytetyön menetelmänä käytetään yksilohaastattelua, etänä Teams-sovelluksessa. Haastattelun kesto noin 1–1,5 tuntia.

Opinnäytetyö toteutetaan siten, että haasteluista saatu aineisto kerätään ja analysoidaan ja aineistoista etsitään toistuvia eroja ja yhtenäisyyksiä, jotka ryhmitellään teemoiksi, josta lopulta raportoimme lopputuloksen opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön mahdolliset hyödyt

Näkemyksiä vaikeavammaisten osallisuudesta yhteisössä. Mahdollistaa osallisuuden kehittämisen asumisyksikössä.

Opinnäytetyöstä mahdollisesti seuraavat haitat ja epämuokavuudet

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa sinulle mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyöhön voi tutustua Theseus-tietokannassa tai Rinnekodit Oy:n asu-misyksikössä. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Opinnäytetyön aineiston hävittäminen ja mahdollinen jatkokäyttö

Aineistoa ei jatkokäytetä eikä sitä avata muiden käyttöön. Aineisto hävitetään viimeistään kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Liite 2: Haastattelukysymykset

1. Mitä sinulle osallisuus tarkoittaa?
2. Miten sinä saat vaikuttaa omiin asioihisi täällä asumisyksikössä?
3. Miten osallistut yhteisten asioiden päättämiseen?
4. Mitkä asiat tekevät arjesta täällä mukavan ja merkityksellisen?
5. Miten henkilökunta kysyy ja kuuntelee sinun mielipiteesi?

6. Miten itse päätät päivittäisistä asioistasi?
7. Saavatko toiveesi ja tarpeesi tarpeeksi huomiota asumisyksikössä?
8. Millaisia asioita teet, tai haluaisit tehdä itsenäisesti omien voimiesi mukaan?

9. Koetko kuuluvasi tähän yhteisöön, Mikä tekee siitä sinulle tärkeää?
10. Vietätkö aikaa muiden asukkaiden kanssa? Mitä teette yhdessä?
11. Miten henkilökunnan tuki auttaa sinua osallistumaan yhteisiin toimintoihin?

12. Mitä toivoisit muutettavan täällä, jotta voisit vaikuttaa asioihisi enemmän?
13. Miten henkilöstö voisi auttaa sinua vielä paremmin osallistumaan arjen toimintoihin?
14. Mitä asioita haluaisit muuttaa tulevaisuudessa osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden parantamiseksi asumisyksikössä?